Izbor radova Istraživačke lože Maksimilijan Vrhovec

PUBLICOLA

Prudentia pro bono publico

6026. A. L. .:. BROJ 1

I L
M V
ISTRAŽIVAČKA LOŽA MAKSIMILIJAN VRHOVEC
V R L H ~ Or. Zagreb

BROJ 1 · 6026. A∴L∴

Sadržaj

Izbor radova i pregled aktivnosti

UVODNIK

Istraživačka loža „Maksimilijan Vrhovec” 3

MEĐUNARODNA SURADNJA · CIGLU

Što danas očekujemo od slobodnog zidarstva? 4

EDUKATIVNO PUTOVANJE · MARTIN BREG I BOŽJAKOVINA

Od Zemlje svetoga Martina do Draškovićeva dvorca 8

TRI STUPNJA

Slobodnozidarski kviz „Tri stupnja” 16

POSLIJE 12 SATI · SLOBODNOZIDARSKI HRAM

Hram je čovjek, a čovjek je svemir 19

SOLSTICIJSKI RAD · VRLH

Vanjsko svjetlo će se smanjiti: unutarnje svjetlo mora rasti 24

Uvodnik – Istraživačka loža „Maksimilijan Vrhovec” (ILMV)

Mila Braćo, pred vama je „PUBLICOLA“ prvi izbor radova Istraživačke lože „Maksimilijan Vrhovec” i pregled aktivnosti koje smo pokrenuli ili u kojima smo sudjelovali.

Naša publikacija nosi naziv PUBLICOLA prema slobodnozidarskom imenu Maksimilijana Vrhovca, člana zagrebačke lože „Prudentia”.

Istraživačka slobodnozidarska loža specijalizirana je za proučavanje povijesti, simbolike, filozofije i društvene uloge slobodnog zidarstva.

Istraživačka loža u punom smislu može biti regularno osnovana loža s Časnim Majstorom i cjelovitim časničkim kolegijem. Ne provodi inicijacije niti dodjeljuje stupnjeve, nego ritualno vodi radove na odgovarajućem stupnju te se bavi istraživačkim, povijesnim i simboličkim radom. Naša Loža nema takav klasični ustroj: njome upravlja Veliki Majstor, a operativni rad vodi Časni Majstor uz pomoć Braće koja sudjeluju u pojedinim projektima.

Među aktivnostima koje smo pokrenuli i proveli izdvojio bih sljedeće:

- Projekt „Poslije 12 sati“ pokrenut je na prijedlog brata R. Zamišljen je tako da se svakoga prvog četvrtka u mjesecu na međuložnom druženju predstavljaju teme koje za nas imaju šire ili dublje značenje. Dosad su obrađene teme „Veliki Arhitekt Svemira“, „Bratstvo – psihologija i dinamika grupe“ te „Slobodnozidarski hram“. Rad o Hramu objavljujemo u ovom izboru.
- Na prijedlog brata V. organizirali smo pilot-projekt edukacijskog izleta „Zemlja sv. Martina”, u kojem su uz njega sudjelovali brat M. i brat M. Svaki je održao predavanje na terenu, na međuložnom druženju. Pripremili su i pisani rad koji objavljujemo u PUBLICOLI.
- Ispravili smo i jezično uskladili termine i nazive u ritualnim radovima prvoga i djelomično drugoga stupnja.
- Sudjelujemo u međunarodnom projektu Mreže kulturnih ruta slobodnozidarske arhitekture i baštine (AAPM). Kratki prikazi povijesti slobodnog zidarstva u zasad desetak europskih zemalja bit će objavljeni u knjizi i na mrežnim stranicama.
- Na Europskim inicijacijskim susretima Međunarodne konfederacije ujedinjenih velikih loža (CIGLU) u Rumunjskoj pripremili smo i održali predavanje na temu „Što danas očekujemo od slobodnog zidarstva?”.
- Uspostavili smo kontakte s Istraživačkom ložom „Veritas” Velike regularne lože Slovenije i sudjelovali u njezinu ritualnom radu. Bilo je to zanimljivo i vrijedno iskustvo jer ta loža ima ustroj istraživačke lože u punom smislu.
- Sudjelovali smo u osmišljavanju pravila i pitanja te u organizaciji prvoga slobodnozidarskog kviza, koji smo nazvali „Tri stupnja”.

Plan rada

- Preuzeti uređivanje i vođenje mrežne stranice Velike Regularne Lože Hrvatske, što je samo po sebi opsežan i zahtjevan posao.
- Nastaviti projekt „Poslije 12 sati”.
- Nastaviti organizirati edukacijske izlete po uzoru na provedeni pilot-projekt te, u sklopu tih izleta i projekta „Poslije 12 sati”, razvijati edukaciju utemeljenu na praktičnim primjerima.
- Nastaviti unapređivati kviz „Tri stupnja”.
- Nastaviti usklađivati ritualne radove i osmišljavati tematske ritualne radove te pomoći u njihovoj pripremi i izvođenju na Radu.
- Sudjelovati u digitalizaciji VRLH i uređivanju eseja i radova kako bismo, uz digitalnu knjižnicu, stvorili bazu znanja dostupnu svoj Braći.
- Nastaviti sudjelovati u edukaciji na svim razinama u ložama, izradom priručnika i drugih materijala ili pomoći pri njihovoj izradi.
- Pomagati Braći u pripremi tema za pisanje eseja i radova.
- Sudjelovati u projektu istraživanja života i djela Maksimilijana Vrhovca.

Na kraju želim naglasiti da Istraživačka loža ne može djelovati odvojeno od ostalih loža i Braće. Svi se ovi projekti mogu ostvariti samo uz sudjelovanje i suradnju Braće. U protivnom će ostati tek skup lijepih želja na papiru. Zato pozivam Časne Majstore da u svojim ložama prepoznaju Braću koja bi mogla pridonijeti radu Istraživačke lože i potaknu ih na aktivnije sudjelovanje. Posebno pozivam Braću koja imaju ideju za temu, projekt ili esej, zanimaju se za istraživanje ili ih jednostavno vode znatiželja i želja za učenjem i dijeljenjem znanja s ostalom Braćom da se jave i uključe u rad Istraživačke lože.

ČM ILMV, Br. M.

MEĐUNARODNA SURADNJA: CIGLU - EUROPEAN INITIATORY ENCOUNTERS

Cluj-Napoca, Romania | 15–17 May 2026

„Što danas očekujemo od slobodnog zidarstva?”

„Budućnost slobodnog zidarstva: kriza ili obnova”

AI ilustracija: put od digitalne buke prema samospoznaji.

CIGLU je kratica za Međunarodnu konfederaciju ujedinjenih velikih loža (na francuskom Confédération internationale des Grandes Loges Unies – CIGLU; engl. International Confederation of the United Grand Lodges – ICUGL). CIGLU služi kao platforma za međusobno priznavanje, suradnju i povezivanje različitih neovisnih velikih loža iz raznih država. Velike lože članice ovog saveza rade isključivo po Drevnom i prihvaćenom škotskom obredu. Na okupljanju u Rumunjskoj, Časni Majstor Istraživačke lože „Maksimilijan Vrhovec“ održao je predavanje na temu „Što danas očekujemo od slobodnog zidarstva?“

Uzroci krize i dijagnoza stanja

Propitivati i raspravljati o sadašnjosti i budućnosti bilo koje organizacije, a posebno one s tradicijom dugom više od tri stoljeća, nije znak slabosti — naprotiv, to je argument u prilog obnovi, jer institucija koja umire ne raspravlja o svom preporodu.

Ekspanzija kao zamka – porast članstva u 20. stoljeću ispunio je lože velikim brojem neaktivnih članova – prevladala je kvantiteta nad kvalitetom. Filozofski i inicijacijski rad, koji je u biti slobodnog zidarstva, u mnogim je ložama pao u drugi plan, zbog čega nije stvorena čvrsta jezgra predanih članova. Promijenila se i društvena uloga slobodnog zidarstva, jer su neke njegove nekadašnje funkcije preuzele druge organizacije. To je dovelo i do slabijeg sudjelovanja intelektualaca u europskom slobodnom zidarstvu – bratstvo je prestalo biti privlačno kao intelektualni forum jer se sve više svelo na ceremonijalni ritual bez supstancije i na dobrotvorne aktivnosti bez filozofske dubine.

Ulogu u krizi svakako imaju i međusobni raskoli, što je samo po sebi paradoks. Ako je slobodno zidarstvo moglo povezivati katolike i protestante, monarhiste i republikance, ljude različitih staleža, kultura i pogleda na svijet, kako objasniti da je danas samo slobodno zidarstvo toliko duboko podijeljeno?

Tako dolazimo do gotovo apsurdne situacije: svi se pozivaju na slobodno zidarstvo, ali se ne slažu oko toga tko ima pravo na ime. U tome je ključno pitanje tko doista radi slobodnozidarski posao: obrađuje neobrađeni kamen vlastite naravi.

Osim unutarnjih, naravno, postoje i vanjski uzroci koji su pridonijeli krizi. Jedan je od njih sukob s Katoličkom crkvom, koja pripadnost slobodnom zidarstvu smatra nespojivom s katoličkim naukom, što je pridonijelo negativnom imidžu i odmaku dijela ljudi od slobodnog zidarstva. Politika je u povijesti često smatrala slobodno zidarstvo opasnim – kod mnogih političara to se ni danas nije promijenilo. Tome pridonose i teoretičari zavjera, za koje je slobodno zidarstvo jezgra globalnog zla. Unatoč svemu tome, u mnogim zemljama imidž slobodnog zidarstva u javnosti nije negativan. Nedostatak interesa više se odnosi na to da slobodno zidarstvo nije dovoljno tajanstveno da bude uzbudljivo, ni dovoljno otvoreno da bude razumljivo. U Hrvatskoj, nažalost, dobar dio javnosti i dalje ima negativno mišljenje, što naravno otežava funkcioniranje, ali utječe i na mogućnost privlačenja novih članova.

Sadašnji problemi slobodnog zidarstva

Slobodno zidarstvo često govori jezikom povijesne veličine, ali suvremeni čovjek ne pita samo što je ono značilo u 18. stoljeću. On pita: što ono znači meni danas? Dakle, nije jasno što ono nudi suvremenom čovjeku. Opasnost za slobodno zidarstvo nije gubitak nekadašnje moći, nego pretvaranje nekadašnje moći u mit koji zamjenjuje sadašnji rad.

Templari, slobodno zidarstvo i mitovi

Jedan od pravaca obnove slobodnog zidarstva upravo je povratak simbolima, ritualnoj ozbiljnosti, starim tekstovima, povijesti graditeljskih cehova, prosvjetiteljstvu, moralnoj pedagogiji i ozbiljnom učenju. To je zdrava i legitimna osnova koju vrijedi podržati.

Nije teško primijetiti kako u dijelu članstva u današnjem slobodnom zidarstvu postoji gotovo opsesivna zaokupljenost templarima i romantično idealiziranje viteštva i mitova. Problem nije u tome da se templarski simboli proučavaju, jer mit ima pedagošku i simboličku snagu. Ali mora se znati razlika između mita koji uči i mita koji vara.

Glavni je uzrok krize slobodnog zidarstva danas zapostavljena bit: filozofski i inicijacijski rad pao je u drugi plan i sveo se na ceremonijal bez supstancije i forsiranje dobrotvornosti bez filozofske dubine. Među ostalim uzrocima krize su izgubljena društvena uloga, unutarnji raskoli, sukob s Crkvom, politička sumnjičavost, teorije zavjere i nepovjerenje javnosti.

Digitalizacija

Na drugoj strani stoji modernizacija. Digitalni alati, umjetna inteligencija i virtualni sastanci mogu biti korisni. No slobodno zidarstvo je iskustvo prostora, ritma, šutnje, pogleda, geste, tijela, simbola, zajedničke discipline i zajedničkog vremena. Digitalni alati to ne mogu zamijeniti. Poseban je problem umjetna inteligencija – u slobodnom zidarstvu to je alat koji razotkriva krizu učenja.

Nekada je bio problem kako nekoga potaknuti da napiše dvije stranice teksta. Danas je problem kako ga spriječiti da preda deset stranica koje nije sam napisao iz vlastita iskustva i opažanja, nego ih je za njega napisala umjetna inteligencija. Slobodnozidarski rad ne smije biti puka proizvodnja teksta, nego proces rada na usavršavanju čovjeka. AI je vrlo koristan alat i mnogo može pomoći u istraživanju, strukturiranju i usporedbi izvora. Ali ne može umjesto čovjeka proći njegov put. Ne može umjesto njega šutjeti, sumnjati, priznati slabost, nadvladati ego i suočiti se sa sobom. A to je ono što bismo trebali učiti i proživljavati u Bratstvu. Umjetna inteligencija može napisati izvrstan slobodnozidarski rad, ali ne može umjesto čovjeka obraditi njegov kamen.

Izravan utjecaj korištenja novih tehnologija jest i kriza pažnje, posebno kod mlađeg članstva. U radu u našim ložama u Hrvatskoj susrećemo se i s pitanjima duljine trajanja ritualnih radova i predavanja. To je simptom. Ako čovjek nakon 20 minuta ili pola sata više ne može pratiti misao, ako svaka složenija rečenica postaje „dosadna”, ako se dubina doživljava kao opterećenje, tada je slobodno zidarstvo izravno pogođeno.

Jer slobodno zidarstvo počiva na suprotnome: na sporosti, ponavljanju, pamćenju, simboličkom tumačenju, slušanju, šutnji i dozrijevanju. Ono nije format kratkog sadržaja. Upravo suprotno – to je prostor otpora kulturi neprestanog skrolanja u potrazi za kratkim i uzbudljivim sadržajima. Ne zato da bude staromodno, nego zato da čuva sposobnosti bez kojih nema ozbiljnog čovjeka:

pažnju, strpljenje, koncentraciju, poniznost pred tekstom i hrabrost da se kaže da se nešto ne zna ili da se nešto ne razumije odmah.

Ego, narcisoidnost i „cancel“ kultura

Društvene mreže stvorile su novu psihologiju javnog prostora. Svaki čovjek ima svoj virtualni zid, svoju publiku, svoje potvrde, svoje blokade, svoje male rituale odobravanja. Tko se ne slaže, može biti uklonjen, „canceliran” i proglašen neprijateljem.

To je izravno suprotno slobodnozidarskim učenjima. Slobodno zidarstvo, barem u svojoj ozbiljnoj formi, trebalo bi biti prostor u kojem čovjek stišava svoj ego. To nije mjesto na kojem sam uvijek u pravu, nego mjesto na kojem mogu podnijeti pitanje: što ako nisam? U kulturi u kojoj svatko uređuje vlastitu sliku, slobodno zidarstvo mora čovjeka vratiti onome što se ne može urediti filtrom: karakteru.

Algoritamski sukob i raspad bratstva

Algoritmi nekih društvenih mreža ne nagrađuju mudrost, nego reakciju, sukob, brzu moralnu osudu koja će proširiti sukob. Emocije poput straha, ljutnje i ogorčenosti snažno povećavaju vjerojatnost dijeljenja sadržaja i njegova širenja. To ne znači da su ljudi postali gori u svojoj biti. Ali znači da se svakodnevno kreću u sustavima koji izvlače najgore dijelove njihove naravi. Slobodno zidarstvo i tu može mnogo pomoći učeći svoju braću odmjerenosti, promišljenosti i, najvažnije, odgovornosti.

Društvene mreže stvaraju privid zajednice, ali često proizvode emocionalnu iscrpljenost, sukobe te posljedično povlačenje. Ljudi su virtualno povezani, ali egzistencijalno usamljeni, što može imati ozbiljne posljedice za zdravlje pojedinca i zajednice.

Slobodno zidarstvo i tu može imati stvarnu ulogu – kroz stvarne fizičke susrete, poticanje odgovornosti, educiranje o vrijednosti šutnje, slušanja i razgovora s braćom koja vas razumiju i čiju pažnju imate. U svijetu virtualne povezanosti i stvarne osamljenosti loža može ponovno postati mjesto gdje čovjek nije profil, nego Brat. A to je uvijek imalo, ima i imat će iznimnu vrijednost u životu svakog čovjeka.

Ekonomija doživljaja

Mi danas živimo u „ekonomiji doživljaja, a ne ekonomiji življenja”. Danas se može proizvesti gotovo sve: slika događaja, putovanja, privid znanja, umjetni glas, lažni dokument, emocionalna objava, čak i čitava lažna uspomena. Time se mijenja odnos prema istini. Ako se sve može simulirati, tada autentičnost postaje jedna od najugroženijih vrijednosti.

Slobodno zidarstvo je prostor nesimuliranog iskustva. Ne zato što je sve u njemu savršeno, nego zato što zahtijeva prisutnost, vrijeme, ponavljanje, odgovornost i susret s drugim ljudima koji nas ne moraju uvijek potvrđivati. Ali to vrijedi samo ako se i samo slobodno zidarstvo ne pretvori u scenografiju. Ako se simboli koriste samo kao dekor, a ritual izvodi bez unutarnjeg značenja, tada i ono postaje dio ekonomije doživljaja. Nije pitanje može li slobodno zidarstvo preživjeti digitalizaciju, nego može li ostati stvarno u svijetu koji sve pretvara u predstavu.

Teror prisilne pozitivnosti

Današnja kultura često ne dopušta čovjeku da bude cjelovit i da osjeća tugu i ljutnju ili da zaplače... Mora biti pozitivan, produktivan, motiviran, zahvalan, uspješan, emocionalno reguliran, stalno „dobro”. Ni svoja stanja više ne smije zvati pravim nazivima. Problem se ne smije zvati problemom; mora se zvati izazovom. Neuspjeh mora biti „lekcija”. Tuga mora brzo postati „rast”. Slom ili izgaranje mora biti „nova prilika”. Naravno, pozitivno mišljenje ima svoju vrijednost. Ali kada postane naredba, ono prestaje biti snaga i postaje nasilje. Kada čovjek nema pravo na tugu, sumnju, ljutnju, slabost, kajanje i prazninu, gubi mogućnost stvarne samospoznaje.

Prvi rad u slobodnom zidarstvu počinje obradom grubog kamena jer on ima pukotine, nepravilnosti i tvrdoću. Upravo zato se obrađuje. Slobodno zidarstvo ne smije biti kultura prisilne pozitivnosti. Ono mora biti prostor u kojem čovjek smije priznati da je neobrađen — jer tek tada može početi rad.

Problemi današnjeg društva problemi su i slobodnog zidarstva: digitalizacija, život u narcisoidnoj kulturi i kulturi otkazivanja („cancel culture“), teror prisilne pozitivnosti, društvene mreže i njihovi algoritmi koji potiču sukobe te ekonomija doživljaja umjesto ekonomije življenja.

Reforme

Temama sadašnjosti i budućnosti slobodnog zidarstva bave se mnogi. Reforme se mogu grupirati u tri pravca.

Škola konzervativnog optimizma — Bratstvo je preživjelo monarhije, nacizam, fašizam, komunizam i sukob s Crkvom. Pad članstva statistički je anomalija, a ne strukturalna propast. Potrebni su strpljivost i vjernost temeljima.

Škola reformskog realizma — autori poput Hammera, Westa, Polla i njihovih istomišljenika zagovaraju da Bratstvo mora radikalno poboljšati iskustvo unutar loža. Ne treba mijenjati ono što Bratstvo jest – treba mijenjati način na koji se to prenosi i proživljava. Oni tretiraju slobodno zidarstvo kao „filozofsko društvo koje od svojih članova zahtijeva najviše standarde u svim aspektima rada”. Ove lože ne pate od pada članstva — štoviše, imaju liste čekanja za inicijaciju.

Škola strukturne transformacije — neki europski glasovi traže pomicanje prema federalnom funkcioniranju obedijencija, razvijanje međunarodnih slobodnozidarskih think tankova, veću transparentnost i otvaranje prema širem društvenom dijalogu.

Slobodno zidarstvo ne treba biti masovni pokret, nego elitna zajednica u etičkom, a ne društveno-statusnom smislu – zajednica ljudi koji žele ozbiljno raditi na sebi. Loža budućnosti neće biti ona koja ima najviše članova, nego ona u kojoj se čovjek usuđuje biti manje lažan, prije svega prema sebi. Bit je u drevnom pozivu: „SPOZNAJ SAMOGA SEBE.“

Sadašnjost i budućnost slobodnog zidarstva

Pred nama je nekoliko mogućih scenarija, a dva su najizglednija. Scenarij krize kaže kako slobodno zidarstvo može nastaviti padati ako lože ostanu zarobljene u prošlosti – u nekadašnjoj, gotovo mitskoj, povijesnoj važnosti. Članstvo stari, mladi rijetko dolaze i brzo odlaze, ritual se izvodi tehnički, ali bez razumijevanja, obrazovanje je sporedno, druženje postaje važnije od rada. U tom scenariju slobodno zidarstvo ne nestaje odmah, ali se pretvara u memorijalnu organizaciju vlastite povijesti.

Scenarij obnove polazi od toga da je kriza poziv na povratak biti. Taj scenarij izgleda ovako: manje, ali kvalitetnije lože; ozbiljniji prijam kandidata; bolje mentorstvo; dublje tumačenje simbola; ritual kao škola, a ne predstava; jasna javna komunikacija; etičko služenje zajednici; veća uloga mladih, ali bez banalizacije tradicije; Bratstvo kao stvarna disciplina, a ne samo emocionalna riječ.

U tom scenariju slobodno zidarstvo ne pokušava biti masovni pokret, nego elitna zajednica u etičkom, a ne društveno-statusnom smislu – zajednica onih koji žele ozbiljno raditi na sebi.

Zajednički minimum: rad na sebi kao središte svih razlika

Ako postoji išta što bi trebalo biti zajedničko svim slobodnim zidarima — regularnima i liberalnima, vjernicima i nevjernicima, konzervativnima i progresivnima, muškim, ženskim i mješovitim obedijencijama — onda je to rad na sebi. Polazište je uvjerenje da čovjek nije dovršen, da se mora obrazovati, usavršavati, klesati, učiti, preispitivati i moralno odgovarati za sebe.

Slobodno zidarstvo je put samospoznaje i moralnog usavršavanja čovjeka kroz simbole, rituale, bratstvo, učenje i služenje. Poziv koji bi trebao preživjeti sve raskole glasi:

Spoznaj samoga sebe.

Samospoznaja nije introspektivni ukras ni „rad na sebi” u površnom, motivacijskom smislu. Nije ni skupljanje psiholoških fraza ni narcisoidno bavljenje sobom. Suvremeni čovjek živi kroz uloge i maske: roditeljsku ulogu, političku pripadnost, nacionalni identitet, vjersku pripadnost, društveni status, profesiju i funkciju u organizaciji.

Samospoznaja je bolan proces; razdvaja čovjeka od njegovih uloga i maski. I zato je pitanje — tko si ti zaista kada makneš sve svoje uloge, titule, maske — jako teško. Muk koji se tada pojavi nije slabost. On je početak. Jer većina ljudi prvi put shvati da ne zna odgovor. A ne znati odgovor na to pitanje možda je prvi pošteni trenutak samospoznaje. Jer samospoznaja ne počinje odgovorom na pitanje „tko sam?”, nego nelagodom koja nastane kada shvatim da sam cijeli život odgovarao samo svojim ulogama, a ne samome sebi.

Ako je budućnost slobodnog zidarstva u samospoznaji, onda loža mora postati radionica čovjeka.

Slobodno zidarstvo jest u krizi ako se mjeri starim utjecajem, brojnošću, društvenom moći i mitom o vlastitoj povijesnoj važnosti. U krizi je i ako se dijeli na tabore koji se međusobno ne priznaju, ili ako bježi u mitove ili digitalnu površnost. Suvremeni svijet proizvodi ono protiv čega slobodno zidarstvo može imati lijek: rastresenost, usamljenost, ego, površnost, sukob, gubitak stvarnog razgovora, zamjenu uloga za identitet, zamjenu doživljaja za življenje i zamjenu pozitivne fasade za istinu o čovjeku.

Slobodno zidarstvo nema budućnost ako želi ponovno biti moćno kao nekada. Ima budućnost ako ponovno postane potrebno i čovjeku ponudi ono što suvremeni svijet sustavno razara: pažnju, tišinu, bratstvo, samospoznaju, mjeru, odgovornost, učenje i rad na sebi.

ZAKLJUČAK: Nekada je slobodno zidarstvo sudjelovalo u oblikovanju modernog društva. Danas bi njegova zadaća mogla biti još teža: pomoći čovjeku da preživi posljedice toga modernog društva, a da ne izgubi sebe, nego pronađe čovjeka u sebi.

svibanj 6026. A∴L.∴
Časni Majstor Istraživačke lože „Maksimilijan Vrhovec“, Brat M.
VELIKA REGULARNA LOŽA HRVATSKE

EDUKATIVNO PUTOVANJE – MARTIN BREG I BOŽJAKOVINA

Od Zemlje svetoga Martina do Draškovićeva dvorca

Dugo Selo (Martin Breg) i Božjakovina čine povijesno iznimno slojevit prostor na kojemu se preklapaju tragovi triju velikih razdoblja: pretkršćanskoga, koje se u arheološkim i mitološkim interpretacijama povezuje s Perunovim svetištem na uzvisini Martin Brega; srednjovjekovno-viteškoga, obilježenoga štovanjem svetoga Martina i prisutnošću templara; te prosvjetiteljsko-slobodnozidarskoga razdoblja, povezanoga s Ivanom VIII. Draškovićem, njegovim posjedima i prvim hrvatskim slobodnozidarskim ložama 18. stoljeća.

Crkva sv. Martina na Martin Bregu – današnje stanje

AI ilustrativna rekonstrukcija povijesnoga krajolika

Uvod: prostor u kojem se susreću epohe

Kada bi vas netko upitao koji prostor, udaljen od Zagreba tek nešto više od dvadeset kilometara, povezuje hrvatsko-ugarskoga kralja Andriju II., vitezove templare, Franju Tahyja, grofove Draškoviće, bečki dvor, sukobe i ratove, ali i prvu vrtlarsku školu u Hrvatskoj, te dvorac u kojem je 1939. potpisan Sporazum Cvetković–Maček i uspostavljena Banovina Hrvatska – biste li pogodili da je riječ o Božjakovini i širem dugoselskom kraju?

Martin Breg dominira krajolikom i čuva tragove dugoga sakralnog kontinuiteta. Božjakovina je bila veliko vlastelinstvo crkveno-viteških redova, zatim bojište interesa velikaša i dvora, potom jedna od važnih rezidencija Draškovića. Ivanić-Grad bio je obrambena točka na istočnom prilazu Zagrebu. Sve te lokacije povezuju stare komunikacije kojima su prolazili vojnici, trgovci, hodočasnici, velikaši i mnogi drugi.

Povijest Božjakovine nije samo lokalna kronika, nego sažeta povijest kontinentalne Hrvatske: od srednjovjekovnoga feudalnog poretka i crkveno-viteških redova, preko osmanske ugroze i sukoba velikaških obitelji, do prosvjetiteljskih ideja i političkih prijeloma 20. stoljeća.

Templari: između povijesti i predaje

Red siromašnih vitezova Krista i Salomonova hrama, poznatiji kao templari, nastao je u Jeruzalemu oko 1119. ili početkom 1120. godine, nakon Prvoga križarskog rata. Prvotna zadaća im je bila zaštita kršćanskih hodočasnika koji su putovali prema svetim mjestima. Prema legendi, vitezovi templari prvih su devet godina nakon osnutka reda proveli u iskapanjima ispod Salomonova hrama. Ta je predaja potaknula nagađanja da su, osim zaštite hodočasnika, možda imali i druge ciljeve, poput potrage za blagom, relikvijama ili tajnim spisima i znanjima.

Ilustrativni prikaz templara na konjima.

Templari su bili istodobno redovnici i vitezovi: polagali su zavjete siromaštva, čistoće i poslušnosti, živjeli prema strogo uređenim pravilima i sudjelovali u obrani križarskih država. Njihovo se sjedište nalazilo na prostoru jeruzalemskoga Brda Hrama, zbog čega su u nazivu reda nosili uspomenu na Salomonov hram. Tijekom 12. i 13. stoljeća razvili su se u jednu od najsnažnijih vojnih i gospodarskih organizacija srednjovjekovne Europe. Imali su važnu ulogu u križarskim ratovima, istaknuvši se kao elitna vojna sila i sudjelujući u mnogim važnim vojnim pohodima i bitkama u Svetoj Zemlji.

Vladari, crkveni dostojanstvenici i plemići darivali su im zemlju i povlastice. Na tim su posjedima organizirali poljoprivrednu proizvodnju, ubirali prihode, održavali putove i osiguravali sredstva za djelovanje reda u Svetoj Zemlji.

Njihova ekonomska uloga bila je jednako impresivna. Razvili su pouzdan i učinkovit sustav koji se može smatrati ranim oblikom bankarskog sustava: izdavali su mjenice i kreditna pisma, omogućujući hodočasnicima i plemićima podizanje novca na različitim lokacijama, a u Parizu i Londonu osnovali su riznice za čuvanje novčanih sredstava i drugih dragocjenosti te kreditirali svjetovne i crkvene velikodostojnike.

> Stvarna važnost templara nije bila u legendama o skrivenome blagu ili tajnim znanjima, nego u iznimno učinkovitoj mreži ljudi i posjeda koja je povezivala Bliski istok i Europu.

Unatoč njihovoj snazi i uspjehu, pad templara bio je brz i dramatičan. Započeo je 13. listopada 1307. godine (poznat i kao „Crni petak“) kada je francuski kralj Filip IV. Lijepi, financijski zadužen kod templara i zabrinut zbog njihove moći, naredio masovna uhićenja templara, optuživši ih za herezu, idolopoklonstvo i nemoral. Mnogi su članovi reda uhićeni i podvrgnuti mučenju kako bi priznali krivnju.

Nakon dugoga procesa i snažnoga političkog pritiska papa Klement V. ukinuo je red 1312. godine. Posljednji veliki meštar Jacques de Molay pogubljen je u Parizu 1314. Templarska su dobra u pravilu prešla Redu svetoga Ivana Jeruzalemskog (ivanovcima). Time je završila povijest templara kao službenoga crkveno-viteškog reda, ali je počela njihova druga povijest – povijest predaja, legendi i neprestanoga zanimanja koje traje do danas.

Templari u Hrvatskoj i Zemlja svetoga Martina

Templari su u hrvatskim zemljama bili prisutni već u drugoj polovici 12. stoljeća. Njihovo glavno upravno središte bilo je u Vrani, pa se mreža njihovih dobara u Hrvatskoj i Ugarskoj povezivala s vranskim prioratom. Posjedovali su zemlju u različitim dijelovima Hrvatske i Slavonije, a njihova se imanja nisu sastojala samo od utvrda i crkava. Bila su to gospodarska područja s obradivim zemljištem, selima, prihodima i ljudima koji su obrađivali zemlju.

Jedno od njihovih važnih kontinentalnih uporišta postala je Zemlja svetoga Martina. Područje današnje Božjakovine i šire dugoselske okolice u pisanim se izvorima spominje 1209. kao terra sancti Martini. Tim je prostorom prethodno raspolagao herceg Andrija Arpadović, budući hrvatsko-ugarski kralj Andrija II. Zemlju je izdvojio iz dotadašnje upravne nadležnosti i darovao varaždinskom županu Kračunu. Kada se Kračun poslije okrenuo protiv njega, bio je pogubljen, a posjedi su mu zaplijenjeni. Andrija II. potom je Zemlju svetoga Martina darovao templarima.

Kraljevska darovnica vrlo detaljno opisuje granice vlastelinstva. Za razumijevanje prostora dovoljno je istaknuti da se njegov glavni dio prostirao između potoka Črneca te rijeka Zeline i Lonje. Bio je to velik i gospodarski vrijedan posjed na komunikacijama koje su Zagreb povezivale sa Slavonijom, Podravinom i Križevcima. Takav položaj odgovarao je templarskom načinu organizacije: red je trebao sigurna i produktivna imanja iz kojih se mogla financirati njegova šira djelatnost.

Na svetomartinskom posjedu postojala je templarska upravna kuća. U ispravi iz 1311. spominje se „kuća Svetoga Martina vojske Hrama“ – domus Sancti Martini miliciae Templi – kojom je upravljao preceptor, frater Andrija. To je najčvršći pisani dokaz da Zemlja svetoga Martina nije bila tek udaljeni zemljišni posjed, nego organizirano središte lokalne templarske uprave.

Točna lokacija templarskoga domusa nije pouzdano utvrđena. U obzir se uzimaju područje kasnijega božjakovačkog kaštela i crkva svetoga Martina na Martin Bregu u Prozorju. Arheološka istraživanja crkve i njezina okoliša otkrila su starije građevinske slojeve, grobove i predmete iz srednjega vijeka, ali sama lokacija templarske kuće ostaje otvoreno pitanje. Zbog toga Martin Breg treba predstavljati kao najvažniju moguću poveznicu s templarima, a ne kao konačno dokazano sjedište reda.

Položaj crkve na uzvisini i njezina dominacija nad krajolikom objašnjavaju zašto je upravo taj lokalitet stoljećima privlačio pozornost. Juraj Belaj u istraživanju pretkršćanskoga svetog prostora u dugoselskome kraju povezuje Martin Breg s Perunovim mjestom unutar svetog trokuta Martin Breg – Veleševec – Trebovec, u kojem su simbolički bila raspoređena tri glavna božanstva – Perun, Veles i Mokoš. Prema toj interpretaciji, sveti Martin prigodom pokrštavanja zauzima mjesto starijega slavenskog božanstva. Autor pritom razmatra i mogućnost manjega trokuta u kojemu se pojavljuje Božjakovina. Riječ je o znanstvenoj interpretaciji krajolika i toponima, a ne o arheološki potvrđenome Perunovu hramu, no ona uvjerljivo pokazuje dugotrajnu sakralnu važnost prostora.

Crkva svetoga Martina

Crkva sv. Martina na Martin Bregu – današnje stanje.

Na brežuljku Martin Breg, u naselju Prozorje nedaleko od Dugog Sela, nalaze se ruševni ostaci crkve sv. Martina, koji i danas svjedoče o bogatoj i slojevitoj povijesti ovoga prostora. Riječ je o građevini koja je kroz stoljeća više puta nadograđivana i mijenjana. Današnji vidljivi ostaci najvećim dijelom potječu iz druge polovice 15. stoljeća, kada je crkva oblikovana u kasnogotičkom stilu, dok su pojedini dijelovi, poput zvonika, dodani tek krajem 17. stoljeća.

Iako se crkva u pisanim izvorima prvi put izravno spominje 1334. godine, njezina povijest seže i dalje u prošlost. Kako smo već naveli, već sam naziv „Zemlja svetoga Martina“, koji se pojavljuje u darovnici kralja Andrije II. iz 1209. godine, upućuje na to da je ovo područje imalo važnu sakralnu ulogu i u vrijeme templara, kojima je tada darovano.

Arheološka istraživanja koja se provode od 2002. godine otkrila su da se ispod današnje crkve nalaze tragovi starijih građevinskih faza. Pronađeni su ostaci sakristija i bočnih kapelica, ali i temelji ranijih crkava. Posebno je značajno što se ispod gotičkih slojeva nalaze stariji građevinski temelji, koji mogu pripadati razdoblju templarske i ivanovačke uprave, ali sami po sebi ne potvrđuju da se ondje nalazio templarski domus. To jasno pokazuje da je ovaj lokalitet bio kontinuirano mjesto vjerskog života kroz više stoljeća.

Iako nije sa sigurnošću potvrđeno da se templarsko sjedište, odnosno domus, nalazilo upravo na toj lokaciji, arheološki nalazi možda ukazuju na njihovu prisutnost. Među njima se posebno ističe kamena nadgrobna ploča iz 13. ili 14. stoljeća s uklesanim motivima štita i mača, koji simbolično upućuju na viteški karakter tog vremena.

Osim arhitektonskih ostataka, istraživanja su otkrila i velik broj grobova te različite predmete iz svakodnevnog i vjerskog života, poput medaljica, križeva, dijelova nakita i novca iz različitih razdoblja. Sve to pruža vrijedan uvid u život ljudi koji su ovdje živjeli kroz srednji i novi vijek.

Analiza samog lokaliteta sv. Martina dodatno potvrđuje da njegov položaj nije slučajan. Crkva se nalazi na uzvisini, što omogućuje širok pregled okolnog prostora. Takav položaj imao je veliku stratešku vrijednost jer je omogućavao nadzor nad prometnim pravcima i kretanjem ljudi. U srednjem vijeku kontrola putova bila je ključna za gospodarski i politički utjecaj, a templari su to vrlo dobro razumjeli. Blizina važnih komunikacijskih pravaca upućuje na to da je ovaj prostor bio uključen u širu mrežu kretanja robe i ljudi. Osim toga, odnos između crkve, uzvisine i okolnog krajolika pokazuje da je riječ o pažljivo odabranom lokalitetu. Uzvisina pruža prirodnu obranu, dok otvoreni prostor omogućuje preglednost i kontrolu. Takav je položaj mogao odgovarati potrebama crkveno-viteškoga posjeda jer je omogućavao pregled prostora, nadzor komunikacija i određenu prirodnu zaštitu.

> Važno je razlikovati tri razine razumijevanja ovog prostora. Prva razina odnosi se na povijesno potvrđene činjenice o djelovanju templara na ovom području. Druga razina je ono što je vidljivo u prostoru. Treća razina su predaje i kasnije interpretacije.

U ovom kontekstu važno je razlikovati tri razine razumijevanja ovog prostora. Prva razina odnosi se na povijesno potvrđene činjenice. U ovu skupinu spadaju podaci o djelovanju templara, darovanju Glogovnice od strane biskupa Prodana te darovnici kralja Andrije II. Ovi podaci temelje se na pisanim izvorima i predstavljaju čvrstu osnovu za razumijevanje povijesti ovog područja.

Druga razina odnosi se na ono što je vidljivo u prostoru. To uključuje položaj crkve na uzvisini, reljef, odnos prema prometnim pravcima i tragove starijih građevinskih slojeva. Ovi elementi omogućuju nam da povijesne podatke povežemo s konkretnim prostorom i bolje razumijemo način na koji su templari djelovali.

Treća razina odnosi se na predaje i kasnije interpretacije. Tijekom vremena templari su postali predmet brojnih priča i simboličkih tumačenja, koja često nadilaze povijesno potvrđene činjenice. Iako takve predaje mogu biti zanimljive, važno je razlikovati ih od stvarne povijesti. Upravo sposobnost razlikovanja između ovih razina pokazuje dublje razumijevanje teme, pogotovo za povjesničare i znalce. Ovaj lokalitet stoga nije važan samo kao povijesna činjenica, nego i kao prostor u kojem se može promatrati odnos između povijesti, krajolika i kolektivne memorije. Promatrajući ga danas, moguće je razumjeti kako su templari birali lokacije koje su im omogućavale kontrolu, sigurnost i gospodarsku stabilnost. Njihovo djelovanje nije bilo slučajno, nego rezultat promišljenog pristupa prostoru.

Sjećanje na templare ipak nije nestalo. U kasnosrednjovjekovnim izvorima sve se češće javljaju nazivi Božjako i Božjakovina. Prema najraširenijem tumačenju, povezani su s pučkim nazivom „božjaci“ za templare. Druga, vedrija lokalna predaja ime izvodi iz uzvika „Bože, jako vino“, navodno izgovorenoga u božjakovačkome podrumu. Prvo tumačenje ima povijesno uporište u prisutnosti reda, dok drugo pripada usmenoj baštini. Upravo ta dva objašnjenja dobro pokazuju kako se povijesna činjenica i lokalna predaja često isprepleću.

Templari su Zemljom svetoga Martina upravljali nešto više od stoljeća. Nakon ukinuća reda 1312. posjed su preuzeli ivanovci, odnosno hospitalci. Oni su nastali iz jeruzalemske bratovštine koja je vodila bolnicu i prihvatilište za hodočasnike, papinski su priznati 1113., a tijekom 12. stoljeća razvili su se u crkveno-viteški red. Preuzimanjem templarskih dobara naslijedili su i vranski priorat te svetomartinsko vlastelinstvo. Kao vlasnici posjeda spominju se 1320., a njihova je uprava potrajala do početka 16. stoljeća.

Božjakovina između Tahyja, Zrinskih i bečkoga dvora

U 15. i početkom 16. stoljeća dobra vranskoga priorata sve su češće prelazila pod upravu banova i svjetovnih velikaša. Prihodi tih posjeda bili su veliki, pa je naslov vranskoga priora postao predmet političkih interesa. Poslije smrti bana Petra Berislavića 1520. završava stvarna vlast ivanovaca u Božjakovini, a nekadašnja dobra crkveno-viteškoga reda postupno ulaze u svjetovni sustav zaloga, nasljedstva i političkih nagodbi.

Ivan Tahy pojavio se kao upravitelj dijela nekadašnjih prioratskih posjeda. Božjakovina mu je 1527. oduzeta jer je pristao uz protukralja Ivana Zapolju. Kralj Ferdinand potom ju je založio banu Ivanu Karloviću Krbavskom, ali je vlastelinstvo preko obiteljskih veza ubrzo došlo u ruke Zrinskih. Bečki je dvor osporavao zakonitost stjecanja nekadašnjih prioratskih dobara, pa su se desetljećima vodile parnice i pregovori.

Sredinom 16. stoljeća Božjakovina je privremeno pripala Franji Tahyju, zetu Nikole Zrinskoga Sigetskoga. Nakon pogibije Nikole Zrinskoga u Sigetu 1566. izbio je novi spor oko miraza i vlasničkih prava. Franjo Tahy 1573. ponovno je uveden u posjed. Ime Tahy u hrvatskoj je povijesti najčešće povezano sa susedgradsko-stubičkim vlastelinstvom i Seljačkom bunom, ali njegova prisutnost u Božjakovini pokazuje koliko su velikaška imanja bila međusobno povezana obiteljskim odnosima i političkim interesima.

Krajem 16. stoljeća vlastelinstvo je bilo opustošeno i gospodarski oslabljeno. Juraj Zrinski zaposjeo ga je 1597., pa je Božjakovina ponovno došla u ruke Zrinskih. U njihovu je vlasništvu ostala do 1670. Nakon uhićenja Petra Zrinskoga i sloma zrinsko-frankopanskoga otpora, posjed je opljačkan i prešao je pod upravu kraljevske, odnosno Ugarske komore. Pogubljenje Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana u Bečkome Novom Mjestu 1671. simbolično je zaključilo jedno od najdramatičnijih poglavlja hrvatske velikaške povijesti, a Božjakovina je postala dio fiskalnih dobara pod izravnim nadzorom dvora.

Kralj Leopold I. prodao je 1685. vlastelinstvo grofu Ivanu IV. Draškoviću za puni iznos procijenjene vrijednosti. Time je započelo najduže razdoblje vlasničke stabilnosti u povijesti Božjakovine. Draškovići su njome gospodarili do ukidanja feudalnih odnosa 1848., a dio veleposjeda ostao je u obitelji i njezinim nasljednicima još desetljećima. Važno je razlikovati Ivana IV., koji je posjed kupio, od njegova potomka Ivana VIII. Draškovića, središnje osobe kasnijega prosvjetiteljsko-SZ poglavlja ove priče.

Kaštel, Blahimir, Dvorac Drašković i arboretum

Materijalna povijest Božjakovine najbolje se čita kroz tri glavna sloja vlastelinske arhitekture: utvrđeni kaštel, stariji dvorac ili kuriju Blahimir te novi Dvorac Drašković. Uz njih treba promatrati perivoj i gospodarske zgrade, jer tek zajedno tvore cjelovit povijesni krajolik.

Kaštel je vjerojatno postojao još u doba ivanovaca. U izvorima s početka 16. stoljeća spominje se kao castrum Bosyako i castellum Bosyako. Nalazio se uz rječicu Zelinu, u sklopu vlastelinskih zgrada, istočno od staroga mosta. Danas nema vidljivih ostataka pa se njegov položaj i izgled rekonstruiraju prema pisanim izvorima, kartama i opisu imanja.

Nakon što su Osmanlije 1552. zauzeli Čazmu i Dubravu, Božjakovina je postala važna utvrda na prilazu Zagrebu. Hrvatski je sabor u više navrata određivao njezin popravak i utvrđivanje, a od kmetova vlastelinstva tražilo se sudjelovanje u javnim radovima. Kaštel nije izdržao veliki osmanski napad 1591., kada su spaljeni utvrda, trgovište i okolni posjed. Poslije Dugoga rata bio je obnovljen, ali je već u drugoj polovici 17. stoljeća ponovno bio u lošem stanju. U 18. stoljeću, kada je obrambena uloga oslabila, postupno je napušten.

Uz kaštel je stajala kapela svetoga Ivana Nepomuka koju je 1744. dala podignuti Katarina Drašković, rođena Brandis. Na katastarskoj karti iz 1862. zabilježena je pod titulom svetoga Stjepana. Srušena je 1970-ih, čime je nestao još jedan važan element starijega sklopa.

KLJUČNE GODINE

1209	Zemlja svetoga Martina spominje se u kraljevskoj darovnici.
1312	Ukinut je templarski red; posjede preuzimaju ivanovci.
1685	Leopold I. prodaje vlastelinstvo Ivanu IV. Draškoviću.
1775	U Brezovici se oblikuje provincijalna velika loža i Draškovićeva opservancija.
1939	U Dvorcu Drašković potpisan je Sporazum Cvetković–Maček.
1965	Perivoj je zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture.

Kada kaštel više nije odgovarao stambenim potrebama, Draškovići su u 18. stoljeću podigli dvorac Blahimir, poznat i kao Lješčara. Bio je to jednokatni, izduženi pravokutni objekt s visokim krovištem, jednostavnim pročeljima i jedanaest prozorskih osi. Zidani portik naglašavao je ulaz u visoko prizemlje. Blahimir nije bio monumentalna palača, ali je dobro odgovarao ulozi upravnoga i stambenog središta velikoga poljoprivrednog posjeda. Njegova suzdržana arhitektura svjedoči o prijelazu iz utvrđenoga u ladanjski način života.

> Dvorac Drašković nadilazi svoju izvornu vlastelinsku funkciju: kao mjesto na kojem je 1939. potpisan Sporazum Cvetković–Maček, postao je važno mjesto hrvatske političke povijesti.

Novi Dvorac Drašković podignut je u 18. stoljeću na odvojenoj lokaciji uz budući perivoj. Po svojoj je mjeri bliži većoj kuriji nego raskošnoj rezidenciji, ali je postao najprepoznatljiviji simbol Božjakovine. Njegova uloga bila je stambena, upravna i reprezentativna. U njemu je 26. kolovoza 1939. potpisan Sporazum Cvetković–Maček, dogovor predsjednika jugoslavenske vlade Dragiše Cvetkovića i čelnika Hrvatske seljačke stranke Vladka Mačeka kojim je uspostavljena Banovina Hrvatska. Tako je božjakovački dvorac iz obiteljske rezidencije prerastao u mjesto hrvatske političke povijesti.

Perivoj uz dvorac razvijao se u vrijeme Draškovića, a u 19. stoljeću bio je obnavljan i dopunjavan. Nakon što je Zemaljska vlada 1896. otkupila nekadašnje imanje Draškovićevih, Božjakovina je u doba Austro-Ugarske uređena kao uzorno zemaljsko poljoprivredno dobro. Na njemu su se održavali vinarski, voćarski, mljekarski i drugi stručni tečajevi, a uređeni park, nasadi i gospodarski pogoni služili su kao ogledni prostor za praktičnu nastavu. Na toj je obrazovnoj i gospodarskoj tradiciji 1931./1932. osnovana formalna Vrtlarska škola, prva ustanova takve vrste u Hrvatskoj. U njoj su se spajali teorijska nastava i praktičan rad, a Božjakovina je postala jedno od ishodišta modernoga hrvatskog vrtlarstva i krajobraznoga oblikovanja.

Park je korišten i kao arboretum te kao prostor stručne nastave. Godine 1965. zaštićen je kao spomenik parkovne arhitekture na površini od 7,39 hektara. Njegovu vrijednost čine prostorna veza s dvorcem i raznoliki primjerci drveća: sekvoje, platane, različite vrste jela i smreka, tise, likvidambar, javori, hrastovi, lipe i divlji kesteni. Popis vrsta, međutim, nije dovoljan da se objasni značenje perivoja. On je istodobno povijesni dokument, oblikovana priroda, nastavna površina i posljednji veliki okvir u kojemu se dvorac može razumjeti kao dio vlastelinskoga sklopa.

> Martin Breg i Božjakovina ne mogu se promatrati ni štititi kao niz izdvojenih lokaliteta, nego kao jedinstven i cjelovit povijesni krajolik.

Božjakovina se zato ne može štititi samo kao pojedinačna zgrada. Nestali kaštel, Blahimir, novi dvorac, perivoj i gospodarske površine predstavljaju uzastopne faze istoga mjesta: obranu, feudalnu upravu, ladanjski život, modernizaciju poljoprivrede i obrazovanje. Gubitak veze među tim elementima pretvorio bi bogatu povijest u skup nepovezanih zanimljivosti.

Ruševni ostatci starijega vlastelinskog sklopa uronjeni u perivoj.

Ivan VIII. Drašković: vojnik, reformator i organizator

Ivan VIII. Drašković rođen je 1740. kao sin grofa Josipa Kazimira Draškovića i Suzane Malatinski. Njegov otac Josip Kazimir već je 1742./1743. bio član bečke lože „Zu den drei Kanonen“, u kojoj je obnašao i dužnost drugoga nadzornika. Obitelj je, dakle, još prije Ivana VIII. bila u izravnom dodiru sa slobodnozidarskim krugovima, pa ni njegovo kasnije djelovanje nije nastalo u potpuno praznom prostoru.

Ivan VIII. Drašković potjecao je iz jedne od najutjecajnijih hrvatskih plemićkih obitelji, iz koje su tijekom stoljeća dolazili banovi, biskupi, vojskovođe i visoki državni dužnosnici. Mreža obiteljskih posjeda obuhvaćala je Trakošćan, Klenovnik, Brezovicu, Rečicu i Božjakovinu te je obitelji davala gospodarsku snagu, društveni ugled i izravne veze s habsburškim vojnim i dvorskim krugovima. To je okolnost koju valja držati pred očima kad se govori o njegovu slobodnozidarskom djelovanju: on nije bio provincijski vizionar nego obrazovan pripadnik europskoga habsburškog plemstva, s izravnim vezama na bečki dvor i bečku vojnu birokraciju.

Presudni događaj za njegov idejni razvoj bio je Sedmogodišnji rat (1756. – 1763.). Kao mladi časnik u habsburškim pukovnijama, Drašković je prošao bojišta Pruske, Šleske i Saske – prostore na kojima je slobodno zidarstvo, zahvaljujući djelovanju Fridriha Velikoga (samog slobodnog zidara od 1738.) i mreže pruskih, saskih i čeških loža, već bilo razgranato. Prema tradiciji, upravo je u zarobljeništvu, po nekim izvorima u Augsburgu, Drašković primljen u slobodno zidarstvo. To nije bila iznimka: čitav časnički kor povratnika iz Sedmogodišnjeg rata – austrijski, mađarski i hrvatski – vratio se prožet slobodnozidarskim idealima slobode, jednakosti i bratstva koji još nisu bili revolucionarna parola, nego prosvjetiteljski humanistički program pod plaštom religijski neutralne etike.

Bečki kontekst u kojem se Drašković potom kreće bio je ambivalentan. Marija Terezija prema slobodnom zidarstvu odnosila se s izrazitim nepovjerenjem i odbojnošću – još je 7. ožujka 1743. grenadirima poslala razbiti bečku ložu Aux Trois Canons – ali njezin muž Franjo I. Stjepan Lotarinški, primljen u slobodno zidarstvo u Den Haagu 1731., bio je prvi habsburški slobodni zidar i tihi zaštitnik pokreta. Taj dvostruki odnos – službena sumnjičavost i neslužbeno pokroviteljstvo – stvorio je prostor u kojem su se plemići poput Draškovića mogli kretati bez straha od progona, ali uvijek na granici diskrecije.

Kad na prijestolje 1780. dođe Josip II., upravo će slobodno zidarstvo postati jedan od kanala njegovih reformi, da bi 11. prosinca 1785. carskim Freimaurerpatentom lože bile dopuštene, ali ograničene na najviše tri po glavnom gradu pokrajine. To je ujedno trenutak kad Draškovićev sustav, u kojem je djelovalo sedam loža po malim mjestima (Glina, Križevci, Varaždin, Otočac, Karlovac…), doživljava administrativni udar.

Dvorac Drašković u Božjakovini – današnje stanje.

Dvorac i perivoj – današnje stanje povijesnoga sklopa.

Glina i paradoks slobode na krajiškoj stijeni

Prva slobodnozidarska loža na hrvatskom tlu osnovana je u Glini, u Banskoj krajini, između 1759. i 1764. godine – izvori se razlikuju, ali se slažu u jednom: loža „Ratno prijateljstvo“ (L'Amitié de la Guerre) nastala je iz kruga časnika 1. banske krajiške pukovnije, povratnika iz Sedmogodišnjeg rata, koji su pod Draškovićevim starješinstvom (od 1768. nadalje) strukturirali ložu po francuskom obrascu, da bi kasnije prešli na latinski kao radni jezik. Loža će neprekidno raditi sve do zabrane 1795. godine.

Glina na prvi pogled izgleda kao neobičan izbor: zabačena, militarizirana, bez tiskare, bez akademije, bez društvenog života koji bi se dao usporediti s Varaždinom ili Zagrebom. No, paradoksalno je da je upravo militarizacija osigurala autonomiju. Prva banska pukovnija ustrojena je 1750. godine, a njezin Inhaber (titularni vlasnik) po tradiciji je bio hrvatski ban koji je imenovao sve časnike – što znači da je među časnicima bilo iznimno mnogo domaćih plemića. Zapovjedni lanac išao je izravno u bečko Dvorsko ratno vijeće, mimo zagrebačkog Sabora, mimo Zagrebačke biskupije, mimo civilnih gubernija. Glina je, drugim riječima, bila ekstrateritorijalna enklava u kojoj je bečko pokroviteljstvo slobodnog zidarstva moglo djelovati bez crkvenog nadzora. Draškovićev vlastiti čin pukovnika 1. banske pukovnije (od 1773.) dao mu je administrativnu zaštitu kakvu nije imao u civilnoj Hrvatskoj.

Dana 22. listopada 1775. godine u Draškovićevu dvorcu Brezovica okupila su se četiri najstarija hrvatska slobodnozidarska središta – Zagreb (loža Prudentia u Vlaškoj 5, osnovana 1773.), Glina, Varaždin (loža L'Union parfaite, osnovana 1772.) i Križevci. Udružila su se u provincijalnu veliku ložu, prvu veliku ložu u Hrvatskoj. Sustav koji je potom oblikovan pod nazivom Latomia libertatis sub corona Hungariae in Provinciam redactae poznat je kao Draškovićeva opservancija. Dvije godine kasnije, na III. skupštini u Klenovniku 1777., usvojeni su novi statut i rituali koji će ući u povijest slobodnog zidarstva pod imenom Draskovich'sche Observanz – „Draškovićeva opservancija“. Ivan VIII. Drašković postao je 1778. prvim velikim majstorom Velike lože te je tu dužnost obnašao do 1784. godine.

Sama činjenica da je ta opservancija dobila naziv po hrvatskom plemiću, u vrijeme kad su dominantni sustavi bili berlinski Zu den drei Weltkugeln, frankfurtski sustav i, iznad svega, templarski obojena Strikte Observanz Karla Gotthelfa von Hunda – ima simboličku težinu. Draškovićeva opservancija nije bila puki derivat.

> U Draškovićevu sustavu plemićki položaj nije trebao biti samo povlastica, nego obveza služenja, upravljanja i popravljanja uvjeta života na posjedima.

Naslovna stranica izvornog izdanja Draškovićevih opservancija.

> Draškovićeva opservancija bila je prosvjetiteljski i društveno usmjeren sustav koji nije bio zamišljen samo kao ritualni okvir, nego i kao prostor moralnog, društvenog, pa i političkog djelovanja za boljitak države i društva.

U vrijeme kada su Europom kružili brojni obredi, visoki stupnjevi i sustavi koji su se pozivali na templarsko nasljeđe, Draškovićev je pristup bio naglašeno društven i prosvjetiteljski. Sačuvani prikazi Draškovićeva sustava ističu dužnosti prema Bogu, domovini i bližnjima. Član se nije trebao zadovoljiti obredom i osobnim usavršavanjem. Od vojnika se očekivalo da čuva domovinu i postupa časno, od državnog službenika da unapređuje upravu i gospodarstvo, a od obrazovanoga čovjeka da znanje koristi za opće dobro. U tome je ležala njegova posebnost: loža je trebala biti škola karaktera, ali i mjesto iz kojega proizlazi odgovornost prema zajednici.

Drašković se zauzimao za načelo jednakosti ljudi bez obzira na stalešku pripadnost te za humaniji odnos prema podređenima. Takav je stav u društvu 18. stoljeća imao jasne granice – Drašković je i dalje bio aristokrat, vojni zapovjednik i veleposjednik – ali je otvarao prostor drukčijem razumijevanju vlasti.

Ta je dimenzija posebno važna za Božjakovinu, koja je bila dio gospodarskoga i rezidencijalnog svijeta obitelji kojoj je Ivan VIII. pripadao. Brezovica je bila institucionalno mjesto njegova sustava; Glina vojno i organizacijsko ishodište; Varaždin, Križevci i Zagreb čvorišta mreže; Klenovnik i Trakošćan dio obiteljskoga i kulturnog zaleđa. Božjakovina u toj geografiji nije središte, ali nije ni slučajna periferija. Nalazila se na važnome pravcu istočno od Zagreba, prema Križevcima, Ivaniću i Slavoniji, te je povezivala gospodarsku moć posjeda s prometnom mrežom kojom su putovali ljudi i ideje.

Draškovićeva vojna karijera nastavila se i nakon stvaranja sustava. Godine 1776. bio je premješten u Sedmogradsku, a tijekom Rata za bavarsko nasljeđe 1778./1779. zapovijedao je četom koju je sam okupio. Ponovno je aktiviran u činu pukovnika, ali se 1783. odrekao vojne službe. Posljednje godine posvetio je upravljanju svojim imanjima, osobito Brezovicom. Umro je u Varaždinu 21. veljače 1787.

Ivan VIII. Drašković zato nije važan samo kao jedan od prvih hrvatskih pripadnika slobodnog zidarstva. Njegova je povijesna uloga u tome što je rasute krugove povezao u organizirani sustav i dao im domaći oblik. Uspio je spojiti vojničko iskustvo, aristokratsku mrežu, prosvjetiteljske zamisli i konkretan organizacijski rad. Zbog toga se može smatrati ključnom osobom ranoga organiziranog slobodnog zidarstva u Hrvatskoj.

Upravo iz toga dubljeg, potisnutog sloja postupno se oblikuju pretpostavke ilirskog preporoda. U tom se kontekstu važnom pokazuje djelovanje biskupa Maksimilijana Vrhovca, koji se u izvorima povezuje sa zagrebačkom ložom Prudentia pod imenom Publicola. Umjesto čvrstih tvrdnji o njegovu formiranju u ugarskim slobodnozidarskim krugovima ili izravnoj povezanosti s Martinovićevim krugom, primjerenije je reći da je djelovao u širem habsburško-ugarskom i jozefinističkom intelektualnom okružju, u kojem su se prosvjetiteljske, reformne i kulturne ideje intenzivno prepletale. Pritom ne treba zanemariti ni biskupa Josipa Galjufa, koji se prema dostupnim prikazima ubraja među vodeće ljude zagrebačke Prudentije, vjerojatno i njezina starješinu 1778. godine, te se spominje u vezi sa zajedničkim djelovanjem s Vrhovcem. U javnom i kulturnom životu Vrhovac se istaknuo nizom pothvata: 1794. pokrenuo je zagrebačku tiskaru, 1805. u Gornjem domu Sabora suprotstavio se uvođenju mađarskoga jezika u hrvatsku upravu te predlagao „ilirski jezik“, 1813. objavio je proglas „prekosavskim domorocima“, zauzimao se za prometno i gospodarsko povezivanje hrvatskih krajeva, među ostalim kao važan zagovornik Lujzijanske ceste, a 1827. osnovao je Društvo skladnoglasja, preteču Hrvatskoga glazbenog zavoda. A rođeni sin Ivana VIII. Draškovića, Janko Drašković (1770. – 1856.), odrastao na imanjima Brezovica i Rečica, slobodni zidar pariške lože Philanthropes réunis, 1832. u Karlovcu objavio je Disertaciju iliti razgovor – prvi cjeloviti nacionalni program ilirizma – a 1842. postao je prvim predsjednikom Matice ilirske (danas Matice hrvatske). Janko je bio 38 godina stariji od Ljudevita Gaja, i upravo se preko njega ilirski preporod rodoslovno povezuje s Draškovićevom opservancijom: tko god je pročitao njegovu Disertaciju, čitao je doslovno drugu generaciju hrvatskog prosvjetiteljstva koju je prva generacija – okupljena oko Draškovića u Brezovici 1775. – duhovno pripremila.

Zaključak: krajolik kao povijesni dokument

Kad se danas prolazi između Dugog Sela i Božjakovine, između Martin Brega i Ivanić-Grada, putuje se – u doslovnom smislu – starom srednjovjekovnom cestom koja vodi od Zagreba prema Slavoniji. Ali putuje se i sustavom koji je Drašković postavio: meridijan humanizma, koji je naslijedio geometriju svetaca i vitezova, a proslijedio je preporodu i modernoj hrvatskoj građanskoj kulturi. Najdublja je, možda, lekcija ovog prostora ta da nijedna epoha ne počinje ni od čega: da se iza slobodnozidarskog svjetla krije plamen ivanjske vatre, iza ivanovačkoga plašta sjena vitezova templara i sv. Martina, iza Martinova ogrtača mogući Perunov grom.

Templari ovdje nisu ostavili samo kamene podsjetnike, nego prije svega odjek vrijednosti – discipline u radu, predanosti višim idealima i odgovornosti prema zajednici – koji mogu biti vodič i nama danas.

Iako je riječ o drugačijim vremenima i kontekstu, temeljna etika – disciplina, odanost idealima, integritet i skromnost te bratstvo – ostaje jednako važna. Slobodno zidarstvo čuva ideju da pojedinac djeluje unutar veće zajednice, pridajući vrijednost principima više od osobne koristi, baš onako kako su templari činili stoljećima prije.

> Povijesne epohe ne počinju ni iz čega: svaki novi sloj baštini tragove prethodnoga. Tradicija nema smisla ako ostane tek uspomena, prigodni folklor ili ponavljanje naslijeđenih oblika; njezina je vrijednost u tome da iskustva i znanja prošlosti pretvaramo u alat za rad na sebi, izgradnju karaktera i odgovorno služenje zajednici.

U našem današnjem bratstvu, ova poveznica nije samo povijesna zanimljivost, nego poziv da principe templara učinimo stvarnim i relevantnim u vlastitom životu. To znači nastojati biti discipliniran u svojim djelima, integritet staviti iznad kratkoročnih interesa, a skromnost i služenje zajednici pretvoriti u svakodnevnu praksu. Kada prihvatimo ovu filozofiju, možemo osjetiti kako nas tradicija templara nadahnjuje da rad u bratstvu ne bude samo ritual, nego konkretan način oblikovanja vlastita karaktera i doprinosa svijetu oko sebe.

Svrha edukativnog izleta Dugo Selo – Božjakovina – Ivanić-Grad nije bila samo obilazak pojedinih lokaliteta, nego njihovo promatranje, razumijevanje i povezivanje u širem povijesnom i simboličkom okviru, kako bi se teorijski i praktično omogućilo razlikovanje povijesno potvrđenoga, prostorno vidljivoga i onoga što pripada predaji ili simboličkom tumačenju.

Izlet su osmislili i organizirali Brat V. iz Lože Ljudevit Gaj te Braća M. i M. iz Lože Ivo Andrić. U sklopu programa održali su predavanja na terenu i u Hramu te zajednički pripremili i napisali ovaj rad.

Slobodnozidarski kviz „Tri stupnja“

Kviz **„Tri stupnja“** novi je slobodnozidarski format nastao uz sudjelovanje Istraživačke lože, zamišljen prije svega kao prilika za druženje, opuštanje i zajedničko provođenje vremena u bratskom okruženju. Istodobno, kroz igru i natjecanje, kviz pruža priliku za provjeru, razmjenu i proširivanje znanja o slobodnom zidarstvu.

Njegov naziv i vizualni identitet nisu odabrani slučajno, nego su prožeti simbolikom našega rada. **Tri stube** predstavljaju put napredovanja i uspona. **Otvorena knjiga** simbol je znanja i trajne potrage za spoznajom, **plamen** označava hrabrost i nepokolebljivu unutarnju snagu, dok je **Svjetlo** konačni cilj svakog istinskog rada – spoznaja, mudrost i oblikovanje boljeg čovjeka.

Osnovni format kviza

Kviz je zamišljen u simboličkom okviru triju stupnjeva, a operativno se izvodi u formatu pub kviza, u trajanju od približno dva sata.

Runda	Naziv	Format
1.	Prvi stupanj – Temelji	Da / ne
2.	Drugi stupanj – Znanje	ABCD
3.	Treći stupanj – Majstorska proba	ABCD / samostalni odgovor / kombinacija

Kviz se sastojao od ukupno 60 pitanja, tematski raspoređenih u četiri cjeline: opće znanje, rituali, simbolika i povijest.

Pravila kviza

- U kvizu je sudjelovalo šest ekipa iz Loža, a svaka je ekipa imala po tri člana.
- Sve ekipe sudjelovale su u sve tri runde.
- Pitanja su se prikazivala na ekranu, a voditelj kviza istodobno ih je čitao naglas.
- Ekipe su svoje odgovore upisivale na posebne listiće za svaku rundu.
- Nakon svake runde žiri je zbrajao bodove i objavljivao trenutačni poredak.
- Po završetku treće runde žiri je proglasio pobjedničke timove.

TIMOVI KOJI SU SUDJELOVALI NA KVIZU

1. TIM „Vitezovi četvrtastog stola“ – Loža „Ljudevit Gaj“

Br. N. – vođa tima

Br. V.

Br. V.

2. TIM „Ivo Andrić“ – Loža „Ivo Andrić“

Br. M. – vođa tima

Br. Ž.

Br. M.

3. TIM „Tri stupa“ – Loža „Grof Janko Drašković“

Br. D. – vođa tima

Br. D.

Br. M.

4. TIM „Točka u krugu“ – Loža „Ivan Merz“

Br. O. – vođa tima

Br. B.

Br. M.

5. TIM „Peta sila“ – Loža „Penta“

Br. I. – vođa tima

Br. N.

Br. M.

6. TIM „URBI“ – Loža „Ljudevit Gaj“

Br. Z. – vođa tima

Br. B.

POREDAK

1. „Vitezovi četvrtastog stola“ - 58 bodova

2. „Ivo Andrić“ – 56 bodova

3. „Tri stupa“– 52 boda

4. „Točka u krugu“ – 51 bod

5. „Peta sila“ – 48 bodova

6. „URBI“ 46 bodova

Pobjednički timovi osvojili su vrijedne nagrade – financiranje i sufinanciranje putovanja u Portugal.

Ploča ideja

Između druge i treće runde održan je poseban kreativni segment natjecanja – Ploča ideja. Predstavnik svakog tima predstavio je ideje i koncepte za unaprjeđenje rada Lože, Bratstva i šire zajednice, čime je kviz dobio dodatnu dimenziju: uz provjeru znanja otvoren je prostor za stvaralaštvo, razmjenu mišljenja i promišljanje budućnosti.

POBJEDNIK PLOČE IDEJA JE TIM „Tri stupa“ – Loža „Grof Janko Drašković“
Njihovu ideju predstavio je Br. D. – vođa tima

Pobjednički prijedlog modela podjele odgovornosti za održavanje prostora

S ciljem dugoročnog i kvalitetnog očuvanja zajedničkog prostora, predlaže se raspodjela zaduženja za održavanje kuće i okućnice među ložama.

Glavne smjernice modela:

Jasna podjela sektora: Svaka loža preuzima punu skrb o točno određenom dijelu prostora. Primjerice, jedna loža preuzima sanitarni čvor (redovita čistoća, uklanjanje kamenca, higijenski standardi), druga loža dvorište i okoliš, treća hram, i tako redom za sve zajedničke prostorije.

Operativna i higijenska briga: Preuzimanjem određenog dijela, loža postaje izravno odgovorna za njegovo stanje, urednost i funkcionalnost.

Financiranje troškova: Sve potrebne izdatke vezane uz dodijeljeni sektor (nabava sredstava za čišćenje, potrošnog materijala, sitnih popravaka ili angažmana vanjskih usluga) pojedina loža podmiruje izravno iz vlastite blagajne.

Svrha ove inicijative jest razvijanje zajedničke odgovornosti i ravnomjernije raspoređivanje tereta održavanja kako bi cjelokupni prostor uvijek bio dostojanstven, čist i u potpunosti funkcionalan.

Čestitke svima koji su se odvažili stupiti na ovu stazu znanja. Samim sudjelovanjem pokazali ste ono najvažnije – spremnost na učenje, propitivanje vlastitoga znanja i otvaranje uma novim spoznajama.

Pokazali ste plemenitu znatiželju i natjecateljski duh koji ne teži poniziti drugoga, nego uzdići sebe kroz rad na vlastitom neobrađenom kamenu i trajnu potragu za Svjetlom.

Neka zato „Tri stupnja“ ne budu samo nadmetanje u znanju, nego i zajedničko klesanje ideja i bratstva u duhu sloge.

SLOBODNOZIDARSKI HRAM

Hram je čovjek, a čovjek je svemir

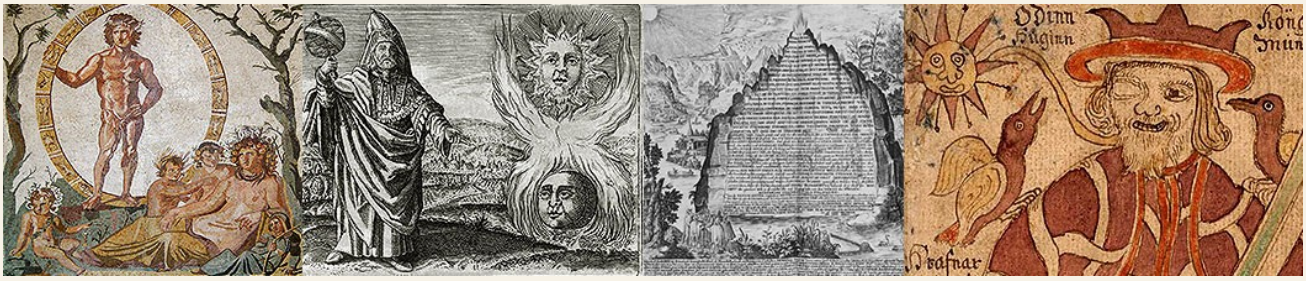

Pojam hrama proteže se izvan same arhitekture prostora. Kod svih znanih velikih civilizacija, od egipatskih svetišta, grčkih naosa, gotičkih katedrala, te na kraju i samog slobodnozidarskog hrama, ono je mjesto gdje se simbolički susreću nebo i zemlja. Mitološka alegorija Urana i Geae, kao početni akt Stvaranja. Hram je posvećeni prostor gdje, naše ljudsko tijelo, kameni zid i zvjezdano nebo postaju jedno – Unus. Kao sastavni dio Uni-verzuma.

Quod est superius est sicut quod inferius – odnosno, kako gore, tako i dole, citat koji je postao izrazito popularan u pop-kulturi, okultizmu i modernoj duhovnosti, postaje podsjetnik kako promjena u nama samima može istodobno utjecati i na svijet oko nas. Izraz koji je temeljno načelo hermetičke filozofije. Veza mikrokozmosa (kao čovjeka) te makrokozmosa (kao svemira), načelo je, koje se prvi put pojavljuje u drevnom tekstu pripisanom Hermesu Trismegistosu, poznatom kao Tabula Smaragdina (Smaragdna ploča).

Hram, u početku nije bio nekakav prostor sa četiri zida. Lat. templum, u starom Rimu, bio je omeđeni prostor, na nebu ili zemlji, koji su svojim štapom označavali auguri (svećenici). Unutar tog „odsječenog”, odnosno kadriranog kvadrata, auguri su promatrali ptice kako bi tumačili volju bogova (vidi također pojam: Language of the birds, kao mističan jezik bogova). Taj „odsječeni” i posvećeni prostor počeo se s vremenom fizički ograđivati, te su se kasnije na njemu gradile i građevine, gdje je templum time postao naziv za hram kakvim ga danas poznajemo.

Zanimljivo je kako lat. riječ tempus, koja označava vrijeme, dijeli istu etimologiju s templumom. Tempus je prvotno označavo „odsječeni isječak” vremena, baš kao što je templum bio „odsječeni isječak” prostora. Također, pojam contemplari (kontemplacija/promatranje), s prefiksom con-, doslovno znači „biti s nekim u templumu”, odnosno pažljivo promatrati taj, označeni tj. posvećeni prostor. Nastavivši još detaljnije u etimologiju, riječ zapravo potječe od praindoeuropskog korijena tem-, što znači „rezati” ili „sjeći”, isti korijen koji nalazimo i u riječima, atom, kao „ne-djeljiv”, ili anatomija, kao „sječenje”.

René Guénon u Symboles de la Science sacrée, kroz hermetički princip korespondencije kao temeljni aksiom hermetičke tradicije, razvija ovaj princip u sustavnu metafiziku. Čovjek za njega nije nekakav slučajni stanovnik svemira, nego u cijelosti njegov konstitutivni element. Čovjek je sažetak kozmosa, kao zrcalo u kojemu svemir Spoznaje samoga sebe. Takvim promatranjem na čovjeka, možemo usporediti i tvrdnju Irène Mainguy, gdje slobodnozidarski obred afirmira čovjekove tri razine korespondencije s hramom.

Tvrdnjom kako je, fizičko tijelo materija koja čini zidove i stupove, dok je duša unutarnji prostor propustan za Svjetlost, a duh time odgovara kupoli ili krovu, kao mjestu dodira s nebom (transcendencijom).

Ordo ab Chao - Red iz Kaosa

Drevno je vjerovanje kako je svemir započeo u kaosu te evoluirao prema savršenom redu. Pojam koji postaje moto 33. stupnja Škotskog obreda slobodnih zidara, simbol pobjede razuma i reda nad kaosom neznanja i nereda. Kozmos, grč. kósmos, doslovno tako znači „red”, „poredak”, suprotno pojmu kaos, grč. kháos, kao „ponor” ili „praznina”. Ordo ab Chao sugerira nam, da se iz stanja potpunog nereda, praznine ili rasula, može i treba izroditi viši stupanj reda i sklada, odnosno – Kosmos. Čovjek, Inicijat, koji contemplari, tj „promatra u hramu”, zapravo pokušava uočiti ordo (red) u naizgled nepredvidljivom chao (kaosu) svijeta oko sebe, ali dakako i svijeta u sebi.

Slobodnozidarska tradicija simbolički je naslijedila tu drevnu mudrost, pretvarajući fizički hram u alegorijski put unutarnje izgradnje čovjeka, odnosno Inicijata.

Evolucija ritualnog prostora

Prvi i najstariji znani „hram” u povijesti otkriven je tek nedavno, Göbekli Tepe, smješten u Anatoliji, sadašnjoj jugoistočnoj Turskoj. Pretpostavlja se kako je sagrađen prije otprilike 12000 godina (cca 9600. pr.n.e.), što ga čini 6000 g. starijim od Stonehengea, te 7000 g. i od Velikih piramida u Gizi (ukoliko se naravno držimo akademskih izvora). Otkriće tog lokaliteta revolucionarno je, jer dokazuje kako su lovci-sakupljači organizirali kompleksna religijska svetišta i prije pojave poljoprivrede te stalnih naselja. Negdje oko 8000. pr.n.e., kompleks Göbekli Tepe misteriozno je i namjerno zatrpan, što ga je očuvalo u svim ovim netaknutim tisućama godina.

Nedaleko od anatolijskog kompleksa, nalazimo egipatski Nabta Playa, star oko 7500 g. (cca 5500. g. pr.n.e., tj. mlađe kameno doba). Iako nije „hram” kakvim ga danas poimamo, u klasičnom smislu s krovom i zidovima, Nabta Playa u Nubijskoj pustinji, smatra se danas najstarijim poznatim astronomskim opservatorijem i ritualnim kompleksom u Egiptu (mimo pretpostavke da je i Göbekli Tepe imao istu svrhu). Kameni monoliti u krugu, prethodili su faraonskom Egiptu za više od 2000 g., te služili za praćenje ljetnog solsticija.

Od hrama Nekhen u Hierakonpolu, do hrama u Abu Ghurabu (cca 4500 g.), jedan od izgubljenih Sunčevih hramova posvećenih bogu Ra. Do hrama Amada u Nubiji (cca 3500 g.), koji još stoji ondje kroz godine. Svi su posvećeni ili poravnani s nebeskim mehanizmom kretanja Sunca. Nepogrešiva konstanta astronomskog mehanizma, koji postaje inspiracijom za mnoge mitove, religijske dogme, vjerovanja, pripovijetke, predaje i alegorije, sve do danas. Vječita želja čovjeka za shvaćanjem i doticajem nebeskog poretka, postaje želja Inicijata za Svijetlom, Sunca. Istok, Zapad, Sjever, Jug. Četiri pravca i samo jedno Oko, koje gleda i ostavlja sjenu, ovisno o doba godine.

Rodney Collin u The Theory of Celestial Influence, razrađuje sustavnu kozmologiju u kojoj su različite razine svemira, od atoma do galaksija, sve strukturirane prema istim zakonima vibracije i ritma. Čovjek je tako smješten između mikro i makrokozmosa. Čovjekovo tijelo reproducira planetarne cikluse (endokrini sustav i planeti), živčani sustav odgovara zvjezdanoj mreži, dok njegove kosti i minerali odražavaju zemaljske ritmove. Posebno važan za slobodnozidarski simbolizam, odnos je čovjekova tijela i solarnih ciklusa. Collin pokazuje kako su godišnja doba, ravnodnevnice te ljetni i zimski solsticij, biološki upisani u naše hormonske i fiziološke ritmove. Mi znamo kako je slobodnozidarski kalendar najviše posvećen upravo tim točkama, ponajprije osvrtom

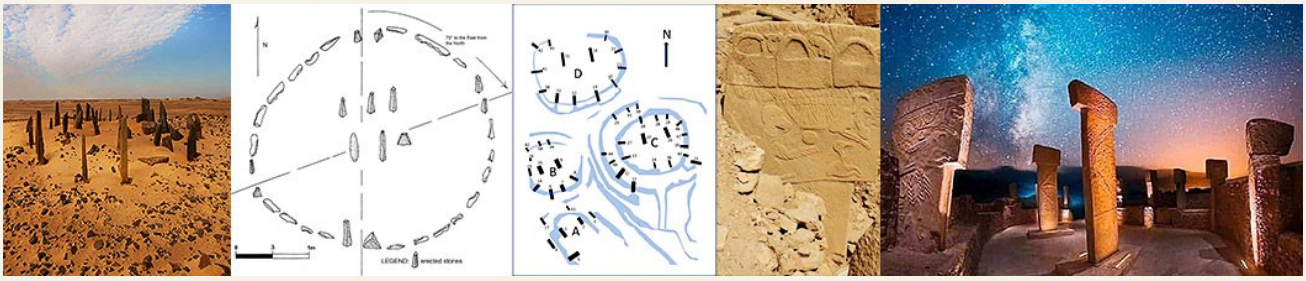

na slavlje Ivana Krstitelja (24. lipnja, blizu ljetnog solsticija) te Ivana Evanđeliste (27. prosinca, blizu zimskog solsticija). Dvoje Ivana kao portal, koji tako ne slučajno, postaju i zaštitnicima samog slobodnog zidarstva.

Solsticiji i ravnodnevnice bile su osi svih drevnih svetišta; Stonehenge, Newgrange, Chichen Itza, egipatski hramovi. Svi oni su bili orijentirani prema sunčevim ekstremnim točkama. Ta orijentacija nije bila samo astronomska, ona je bila i metafizička. Solsticij je trenutak kada Sunce stane, kada umire da bi se rodilo iznova, pa je to slika duhovne inicijacije, odnosno simboličke smrti i uskrsnuća. Slobodnozidarski hram gleda se tako i kao astronomski instrument. Raspored stupova, svjetla, alata, pozicija Braće unutar hrama. Sve reproducira strukturu zodijaka i kretanje Sunca kroz stupnjeve tih istih simboličnih znakova. Na Istoku sjedi Časni majstor, simbol Sunca u kulminaciji, na Zapadu Nadzornici označuju Sunce na zalasku, dok na Jugu Majstori ukazuju na Sunce u meridijanu. Sjever vapi za svjetlošću Sunca, kao što slobodnozidarski Učenici vape za Znanjem.

Simbolika prostora

Le Temple de l'Homme, poznato remek djelo kojim R. A. Schwaller de Lubicz dokazuje da su egipatski hramovi, posebice onaj u Luxoru, projekcija ljudskog tijela u kamenu. Proporcionalni sustav egipatske arhitekture ne počiva na apstraktnoj geometriji, nego na principu žive mjere, na kanonu ljudskoga tijela kojeg Egipćani nazivaju Neter ili božanski zakon. Hram za njih nije bio samo boravište boga, bio je tijelo boga, a ujedno i tijelo svećenika koji u njemu obitava te vrši rituale. Princip „kamenog” hrama kao projekcije živog tijela, prenijet je u zapadnu ezoterijsku tradiciju.

Slobodnozidarska tradicija kao svoj ishodišni mit uzima gradnju mitskog Salomonova hrama u Jeruzalemu (cca 950. pr.n.e.). Knjiga kraljeva, opisuje hram čija su orijentacija, proporcije i simbolika bili strogo odredni božanskim uputama, odnosno kraljevskom ili sakralnom geometrijom. Dva stupa na ulazu, Jakin i Boaz, simboliziraju ravnotežu sila. Aktivnog i pasivnog principa, muške i ženske energije, odnosno Sunca i Mjeseca. Svetinja nad svetinjama, debir, bila je pak savršena kocka, kao savršeni prostor za boravak Kovčega Saveza, a metaforički, za boravak Boga unutar čovjeka. Mudri i učeni Salomon, također gradi hram u skladu s nebeskim kretanjima, što nam ukazuje kako je poznavao precizne putanje Sunca i precesije ekvinocija. Povezano s legendarnom pričom o 72 demona koja je Salomon prema predajama upregnuo u gradnju, shvaćamo kako je koncept i simbolika Salomonovog hrama mnogo veći od zidova istog. Alegorija na 72 „demona”, alegorija je na nebeski mehanizam, odnosno fenomen koji se u astronomiji i astrologiji naziva Platonova godina. 72 godine čine 1 stupanj zodijaka. Preciznije, zbog sporog teturanja Zemljine osi, točke ekvinocija pomiču se „unatrag” kroz zodijak brzinom koja je otprilike 1° svakih 72 godine, pa tako taj „1 stupanj” nazivamo još i „doba” (epoha, eon, era), gdje jedno to doba ukupno čini 2160 godina. Vrijeme koje je potrebno da Sunce prođe kroz čitav jedan znak zodijaka, što je 30% kružnice sačinjene od 12 znakova. Znakova kojih, osim u nekim starim gotičkim katedralama pronalazimo dakako i u slobodnozidarskom hramu.

Zanimljivom usporedbom postaje i teorija Boba W. Lingerfelta u djelu Solomon's Memory Palace, koji prema sličnom načelu naglašava kako model Salomonovog hrama funkcionira kao svojevrstan memory palace, odnosno mnemotehnički uređaj koji slobodnim zidarima omogućava memorijsko „hodočašće” prema unutarnjoj spoznaji, kako bi time rekonstruirali cjelokupnu kozmologiju i etiku slobodnog zidarstva. Svaka prostorija, svaki stup, svaka mjera, sve je to prema toj teoriji, kodirana

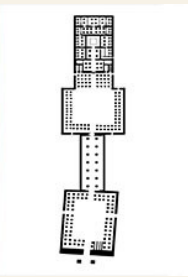
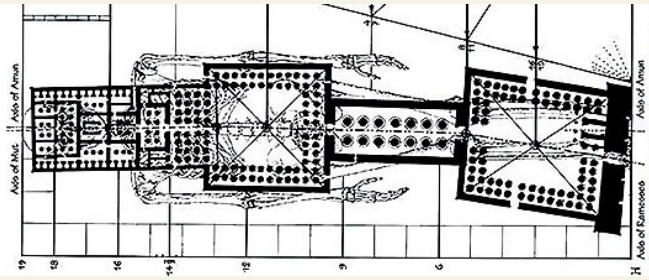

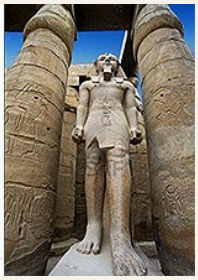

uputa za putovanje duše. Što je slično i viziji arhaičnih hramova građenih po „mjeri čovjeka”.

No, posebno svakako ovdje treba izdvojiti slavnog Fulcanellija, tim više što se on u Le Mystère des Cathédrales, dotiče nama simbolikom izrazito bitne gotičke gradnje. On tvrdi kako gotičke katedrale nisu samo kršćanski hramovi, već su one enciklopedije hermetičke i alkemijske mudrosti ispisane u kamenu. Portali, rozete i kamene skulpture nisu dekorativni elementi, ono su hermetički znakovi, astrološki simboli i upute za duhovnu transmutaciju. Katedrala je knjiga siromaha, za one koji ne znaju čitati slova, ali mogu čitati kamene figure i kozmičke proporcije. Odnosno, „ja ne znam čitati ni pisati, znam samo slovkati ...”, ovime dobiva jasnije značenje.

Uzmemo li tako u obzir i sam element gradnje gotičke katedrale, bez da odlazimo u korijene stvaranja iste, kao vezu s današnjim slobodnim zidarstvom. Marinus Gout detaljno analizira simbolički proces gradnje, najprije kroz orijentaciju prema istoku, gdje izlazak Sunca postaje simbolom Krista i svjetlosti (grč. Phōs ek Phōtos - Svjetlost od Svjetlosti). Dok križ tlocrta kao raspetog čovjeka vidi kao Vitruvijevog čovjeka u kamenu, proporcije broda označuju tijelo, transept ruke, te apsida glavu. Čovjek je tako zapravo prikazan kao „živa katedrala”.

Kozmografija slobodnozidarskog modela

Slobodnozidarski hram, prema Drevnom i prihvaćenom Škotskom obredu, izravno se nastavlja na tradiciju špekulativnog zidarstva kakvu je odredio Grand Orient de France u 18. stoljeću. Prostor hrama strogo je orijentiran (uz to što etimologija pojma „orijent”, već kao takva gleda prema Istoku). Ulaz je na Zapadu, gdje Sunce zalazi, simbol neznanja koje treba nadvladati. Dok je Istok, kao sjedište Časnog Majstora, onaj koji predstavlja svjetlost, mudrost i cilj inicijacijskog puta. Strop je hrama, kao i u tradiciji gotičkih svodova, tradicionalno obojen modro te posut zvijezdama, kao simbol nebeskog svoda pod kojim se odvija rad. Na podu je tzv. mosaic pavement, šahovska ploča crnih i bijelih polja, kao simbol dualnosti koegzistencije svjetla i tame, života i smrti, spoznaje i neznanja. Čovjek koji hoda po tom podu uči hodati između suprotnosti, ne padajući pritom niti u jednu.

Dva velika stupa na ulazu u slobodnozidarski hram, Jakin (desni, solarni, aktivni, muški princip) △ te Boaz (lijevi, lunarni, pasivni, ženski princip) ▽, reproduciraju astronomsku simboliku koja seže do Salomonova hrama. U Škotskom obredu ti su stupovi posebno bogato ukrašeni, sfere na vrhu predstavljaju zemaljski i nebeski globus, što ih direktno smješta u kozmografsku tradiciju. Sfere simboliziraju tako sposobnost Inicijata kao putnika navigatora zemaljskim (praktičnim) i nebeskim (duhovnim) planovima. Kod visokih stupnjeva Škotskog obreda, simbolizam se stupova produbljuje; Jakin postaje simbol Sunca u proljetnoj ravnodnevnici (♋ ascendentna sila koja uzdiže, inicira, stvara), a Boaz simbol Sunca u jesenskoj ravnodnevnici (♑ descendentna sila koja sažima, pohranjuje, prenosi mudrost). Hodati između njih znači hodati poput Ozirisa između dvaju solsticija, isto kao između rođenja i smrti, između Inicijacije i Prosvjetljenja.

Posebno mjesto zauzima trokut sa slovom „G” koji dominira Istokom, kao simbol Trojstva i elementa Stvaranja. Trokut je naime simbol trojstvenog načela koje prožima hermetičku tradiciju; makrokozmos-mezokozmos-mikrokozmos, odnosno Svemir-Hram-Čovjek. Slovo „G”, iako zapravo ima mnoga čitanja, u ovom slučaju označava Geometry, onu sakralnu (ili kraljevsku) geometriju kao jezikom božanskog principa Graditelja. Graditelja kojega slobodni zidari interpretiraju kroz pojam Grand Architecte de l'Univers, odnosno Velikim Arhitektom Svemira, kao transcendentnim načelom koje uređuje Kozmos. Svaki alat u slobodnozidarskom hramu ima, astronomsku i antropološku dimenziju.

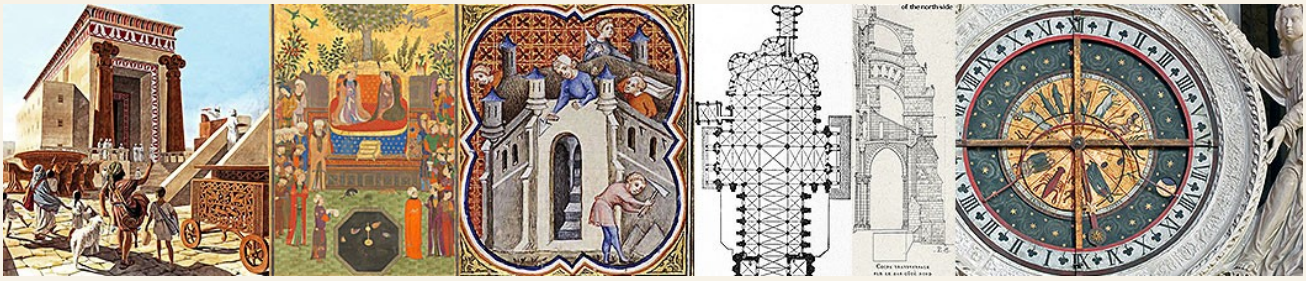

Šestar simbolizira nebo, krug, beskonačnost, kao duhovnu sferu. Kutnik simbolizira zemlju, pravi kut (odnosno, right angle), materijalnost, moralnu pravolinijsku konstantu. Zajedno tako tvore simboličku vrijednost koja je gotovo identična simbolu Taijitu (kojega svi poznajemo kao yin-yang), kao vrijednost komplementarnih sila koje grade Svemir. Ukoliko u hramu pogledamo oko sebe, puno elemenata zapravo su alegorija isprepletenosti horizontale (zemaljskog) i vertikale (nebeskog), dvije osi kojima Inicijat na Radu navigira između simbolike neba i zemlje.

Drevni i prihvaćeni Škotski obred, formaliziran je početkom 19. stoljeća, ali njegovi korijeni sežu do struja ranog špekulativnog zidarstva koje su cvjetale u Francuskoj i Škotskoj već u 17. i 18. stoljeću. Grand Orient de France, osnovan 1773., postao je matrica koja je kanalizirala te tradicije i razvila specifično galsku verziju slobodnozidarskog simbolizma, racionalniju, prosvjetiteljski obojeniju, ali nikad lišenu dubokih ezoteričkih slojeva. Francuski Škotski obred, posebno naglašava intelektualni i filozofski aspekt same inicijacije. Za razliku od engleske tradicije, koja težište obreda stavlja na Bratstvo i moralnu pouku, francuska škola teži hermetičkoj sintezi. Slobodnozidarski je hram time škola filozofije, misterije i samospoznaje. Svaki stupanj (od Učenika do 33. stupnja Vrhovnog Vijećnika) donosi novu razinu simboličkog čitanja hrama.

Tipičan hram Škotskog obreda, arhitektonski sintetizira sve do sada opisane slojeve. Ulaz koji je obilježen stupovima, pod s mozaikom crno-bijelih polja, modri strop sa zvijezdama, Istok s trokutom i sjajem, tri svijećnjaka koji simboliziraju Sunce, Mjesec i Veneru (odnosno Mudrost, Snagu i Ljepotu). Astrološki simbolizam prisutan je i kroz jasan prikaz znakova zodijaka, vidljivih najčešće u grupama od, 6 sa Sjeverne i 6 s Južne strane. Zodijak s početkom astronomske godine u znaku ovna, simbolom apisa, koji proljetnim ekvinocijem započinje novu plodonosnu godinu nakon zime. Svaki element govori istim jezikom. Govori kako je hram čovjek, a čovjek je svemir. Inicijacija je kozmički čin interakcije čovjeka sa svemirom.

Na kraju inicijacijskog puta, čovjek stoji u hramu i shvaća – on je hram. Uvijek je tako bilo, i biti će. Collinova teorija nebeskog utjecaja time dobiva i svoju arhitektonsku realizaciju. Hram nije samo simbol neba, on je i instrument neba. Orijentiran prema astronomskim točkama, ukrašen simbolima koji korespondiraju s planetarnim ciklusima, animiran obredima koji prate solsticije i ekvinocije. Slobodnozidarski hram zapravo funkcionira kao „perpetualni kalendar”, koji podsjeća svog obitavatelja Inicijata, kako je on u svom najdubljem biću zvijezda koja se pokorava kozmičkim ritmovima.

Mi smo zapravo neraskidiv odnos s makrokozmosom, a time i naše slobodnozidarsko djelovanje ostavlja traga, što zahtjeva veliku disciplinu i odgovornost. Zahtjeva Spoznaju samoga sebe!

Rekao sam.

Br. R.

Bibliografija na temu:

The Temple of Man - R. A. Schwaller de Lubicz (1996.)

Solomon's Memory Palace: A Freemason's Guide to the Ancient Art of Memoria Verborum - Bob W. Lingerfelt (2018.)

La symbolique maconnique du troisième millénaire - Irène Mainguy (2001.)

Symboles de la Science Sacrée - René Guénon (1962.)

Le Mystère des Cathédrales - Fulcanelli (1926.)

Symboliek in Kathedralenbouw - Marinus Gout (1922.)

The Theory of Celestial Influence - Rodney Collin (1954.)

Celebrate the Solstice: Honoring the Earth's Seasonal Rhythms - Richard Heinberg (1993.)

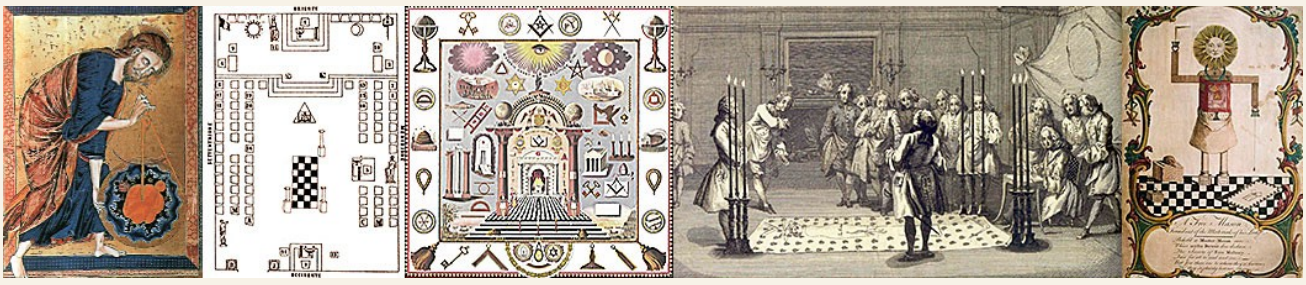

SOLSTICIJSKI RAD VELIKE REGULARNE LOŽE HRVATSKE

Vanjsko svjetlo će se smanjiti: unutarnje svjetlo mora rasti”

Solsticijska simbolika svjetla, Knjige i slobodnozidarskih alata.

Ljetni solsticij događa se tijekom ljeta. To je lipanjski solsticij na sjevernoj polutki i prosinački solsticij na južnoj polutki. Ovisno o pomaku kalendara, ljetni solsticij događa se negdje između 20. i 22. lipnja na sjevernoj polutki te između 20. i 23. prosinca na južnoj polutki. Isti datumi na suprotnoj polutki nazivaju se zimski solsticij. Riječ solsticij potječe od latinskih riječi sol (Sunce) i sistere (stajati mirno). Ljetni solsticij jest proslava rođenja tijela na Zemlji. To je vrijeme naše duhovne inicijacije i promjene, za obnovljena životna iskustva koja dosežu savršenstvo u jedinstvu s Bogom.

Ljudi su oduvijek – kako jučer, tako danas, pa i sutra – bili nerazdvojni element arhitekture Svemira. Hermetički gledano, mi smo mikrokozmos koji je refleksija makrokozmosa i obrnuto. Naš odnos s makrokozmosom odnos je s tim nebeskim. Nebeski mehanizam arhitekture Svemira prisutan je u profanom svijetu kroz različite alegorije koje vremenom mutiraju, iako im pravo značenje uvijek ostaje isto. Naše Bratstvo, upravo zato što poznaje ključ čitanja, u potpunosti prihvaća te alegorije profanog svijeta. Utoliko su i dva najvažnija svetca imena Ivan, kao Dvojna vrata koja su zamijenila ona prethodna Janusova, postala i najbitniji zaštitnici našega Bratstva.

Sunce nam, kao ishodišna točka šestara koji se širi i sužava kroz vrijeme, ukazuje na složenost mehanizma Velikog Arhitekta. Ukazuje nam, poput *memento mori*, na vrijeme koje prolazi i time stvara dinamiku života. Kako u podne tako u ponoć, kako ljeti tako i zimi. Vrijeme te jedne sunčane godine nekada je davno nadziralo najvažnije rimsko božanstvo Janus, čiji latinski naziv *ianua* označava vrata ili portal nebeskoga prijelaza. Čovjek se prolaskom kroz ta simbolična vrata dva puta godišnje susreće s nebeskim, odnosno sunčevim ritmom jednog uspona i jednog pada koji stvaraju ritam života. Dinamika je to koja je prisutna i u našem mikrokozmosu kroz ritam otkucaja srca (sistola – stezanje = ljetni solsticij / dijastola – opuštanje = zimski solsticij).

Koncept učenja o besmrtnosti duše prenesen je Grcima od Egipćana, koji su promatrali beskrajne cikluse prirode: činilo se da se Sunce na nebu svako jutro ponovno rađa i umire svake noći; proljeće je bilo vrijeme rođenja, rasta i mladosti; jesen je bila vrijeme propadanja i starosti; zimi su biljke umirale, a činilo se da se čak i Sunce borilo za svoj opstanak; a sljedećega proljeća ciklus bi započeo iznova. Duša slobodnog zidara tijekom ljetnog solsticija silazi s neba putem alegorije Jakovljevih ljestava kroz tropsku točku kardinalnog vodenog Raka, tzv. „Vrata ljudi”. Krošnja neba u najtoplijem dijelu godine u Suncu vatrenog Lava spaja dva druga svjetla: Mjesec kojim vlada Rak s jatom Plejada u Biku i Plamenom zvijezdom Sirijus, kako su to točno ilustrirali masonski filozofi – vjerovanje koje potječe iz drevnog Egipta, a preneseno je na grčke i rimske mislioce.

Rimski pisac Macrobius Ambrosius Theodosius (390. – 430. n. e.) poznat je po svojem klasičnom djelu *Sedam knjiga o Saturnalijama*. Galaktika siječe zodijak u dvjema suprotnim točkama, Raku i Jarcu, tropskim točkama na putu Sunca koje se obično nazivaju Vratima Sunca. Kroz ta vrata duše silaze na Zemlju i ponovno se uzdižu na Nebo. U Ciceronovu *Scipionovu snu*, raspravi o prirodi svemira, jedna su Vrata ljudi, a druga Vrata bogova. Rak je bio prvi jer su kroz njega duše silazile na Zemlju, a Jarac drugi jer su se kroz njega ponovno uzdizale na svoja mjesta besmrtnosti i postajale božanske.

Prema Makrobiju, duša je prolazila kroz sfere sedam planeta silazeći s najviših nebesa kako bi se očitovala kao fizička materija na Zemlji. Kada duša naiđe na Saturnovo nebo, sedmu sferu, stječe moć razmišljanja i teoretiziranja. U sljedećoj sferi, šestoj razini bližoj Zemlji, duša dospijeva na Jupiter, gdje razvija Saturnov dar razuma i kritičke analize koji se može primijeniti kako bi usmjerila zemaljsko tijelo prema uspjehu ili duhovnom prosvjetljenju. Na petom nebu, Marsu, duša stječe strast, hrabrost i poletne osobine. Ispod Marsa, duša susreće Sunce na četvrtoj razini, gdje se spaja sa slavnom svjetlošću u najčišćem obliku i spoznaje potencijal za vlastito prosvjetljenje. Upija duh Sunca i nosi sa sobom taj potencijal tijekom cijeloga života. Na trećem nebu, Venerinu, duša preuzima kretanje želja, ljepotu i ravnotežu. Na drugoj razini od Zemlje, Merkur daruje moć jezika i komunikacije kako bi čovjek mogao tumačiti i izražavati svoje osjećaje. Kada duša uđe u Mjesečevo područje, sferu najbližu Zemlji, ona upija Mjesečevu esenciju, što uključuje svijest o tome da će uskoro doživjeti promjene fizičkog kretanja, rasta i konačnoga propadanja. Područje Rakova obratnika predstavlja vrata čovjeka jer upija emocionalne značajke i skrb za obitelj. Kada dušu privuče tijelo, ona počinje doživljavati materijalni nemir; materija ulazi u nju, što se uspoređuje s ljudskim stanjem opijenosti, kako je i Platon primijetio u *Fedonu*.

Božanske svrhe dvaju solsticija

Grci su opisivali „silazak u nastajanje” i ponovno rođenje kroz tropska vrata Raka te „uspon k bogu” duše nakon smrti kroz tropska vrata Jarca, kroz koja se duša uzdiže u duhovni eter planetarnih sfera. Tradicionalna simbolika Božjih vrata na sjeveru u Jarcu i Vrata ljudi na jugu u Raku predstavlja stvarnu fizikalnu astronomiju naših godišnjih uzlaznih i silaznih faza tropskoga zodijaka, što simboliziraju zimski i ljetni solsticij. Tradicionalno, Vrata čovjeka bila su ona zodijačka kuća u kojoj bi duša, prije rođenja i predodređena za utjelovljenje na Zemlji, silazila u Mjesečevu sferu čekajući ponovno rođenje. Vrata Sunca bila su ona zodijačka kuća u kojoj bi se ljudska duša nakon smrti uzdizala u planetarne sfere izvan Mjesečeve sfere, polazeći na svoj boravak kroz duhovne svjetove kako bi susrela Boga.

Crtaća ploča drugog stupnja prikazuje uzlazno putovanje duše i zimski solsticij. Nakon života na Zemlji, ljudska duša izlazi kroz Vrata Sunca u Jarcu i započinje svoje posmrtno putovanje. Nakon povratka iz nebeskih sfera, duša ponovno ulazi u zemaljsku sferu radi ponovnog rođenja kroz Vrata čovjeka u znaku Raka. Drevna je mudrost poučavala da duša nakon smrti na svojem putovanju prema van najprije prolazi kroz uzastopne sfere Mjeseca, Merkura, Venere, Sunca, Marsa, Jupitera i Saturna.

Kršćanski blagdani dvaju svetih Ivana

Kada duša ulazi u kardinalni element vode, znak Raka kojim vlada Mjesec, to označava silazno putovanje s neba kroz polovicu ekliptike nasuprot kardinalnom Jarcu kojim vlada planet Saturn. U kršćanstvu su simboli solsticija dva blagdana dvaju svetih Ivana. Ti se blagdani slave uvijek u isto vrijeme, na sam ljetni i zimski solsticij ili neposredno uz njih. U rimskome kalendaru 24. lipnja slavi se blagdan sv. Ivana Krstitelja, povezan s elementom vode, a 27. prosinca blagdan sv. Ivana Evanđelista, povezan s elementom zemlje i Jarcem, što ujedno simbolizira Srebrni i Zlatni ključ.

Ključevi Neba

Dvoja su vrata simbolizirana Zlatnim i Srebrnim ključem na vatikanskome grbu. Ti ključevi predstavljaju ključeve svetoga Petra koje je Isus predao apostolu Petru. Oni su glavni simbol papinske vlasti te prikazuju moć vezivanja i odrješivanja:

- **Zlatni ključ (desno):** simbolizira moć i vlast nad Nebeskim Kraljevstvom.
- **Srebrni ključ (lijevo):** predstavlja duhovni autoritet papinstva na Zemlji.

Albert Pike u svojoj knjizi *Moral i dogma* (25. stupanj – Vitez brončane zmije) sažeo je putovanje duše od neba do zemlje:

„Drevni filozofi smatrali su da je izvor ljudske duše na Nebu. To je, kaže Makrobije, bio ustaljen stav među svima njima; smatrali su da je jedina prava mudrost u tome da duša, dok je sjedinjena s tijelom, uvijek gleda prema svojem izvoru i teži povratku na mjesto odakle je potekla. Među nepomičnim zvijezdama boravila je sve dok, zavedena željom da oživi tijelo, nije sišla da bude zarobljena u materiji.

Da bismo razumjeli tu drevnu misao, najprije slijedimo dušu u njezinu silasku. Sfera ili Nebo nepomičnih zvijezda bila je ta Sveta Regija i ta Elizijska polja koja su bila izvorno boravište duša i mjesto na koje su se ponovno uzdizale kada bi povratile svoju prvobitnu čistoću i jednostavnost. Iz tog svjetlucavog područja duša je krenula prema tijelu; odredište do kojeg nije stigla dok nije prošla kroz tri stupnja slabljenja, nazvana Smrtima, i dok nije prošla kroz različite sfere i elemente.

Sve duše ostaju u posjedu Neba i blaženstva sve dok su dovoljno mudre da izbjegnu zarazu tijela i drže se podalje od svakog doticaja s materijom. No oni koji su iz tog uzvišenog doma, gdje su bili obasjani vječnim svjetlom, čežnjivo gledali prema tijelu i onome što ovdje dolje zovemo životom – a što je duši prava smrt – te koji su u sebi začeli potajnu želju, te duše, žrtve vlastite žudnje, postupno bivaju privučene nižim dijelovima svijeta samom težinom misli i te zemaljske želje.

Duša, savršeno bestjelesna, ne ulazi odmah u grubi tjelesni omotač, nego postupno, kroz uzastopne i neosjetne promjene, u onoj mjeri u kojoj se udaljava od jednostavne i savršene tvari u kojoj je prvotno boravila. Najprije se zaodijeva tijelom sastavljenim od zvjezdane tvari, a potom, dok se spušta kroz različite sfere, sve gušćom eteričnom tvari, postupno prelazeći u zemaljsko tijelo; pritom je broj faza slabljenja ili smrti jednak broju sfera kroz koje prolazi.”

Ta se predodžba nalazi i u Vergilija. „Kada bi duše”, kaže Makrobije, „unijele u tijela sva znanja o božanskim stvarima koja su stekle tijekom boravka na Nebesima, ljudi se ne bi razilazili u mišljenju o Božanstvu; no jedni zaboravljaju više, a drugi manje od onoga što su naučili”.

Nebeska tijela, Nebo, Zvijezde i ostali božanski elementi uvijek teže uzdizanju. Duša koja dospije u područje smrtnosti biva privučena zemaljskim tijelima te se smatra da umire. Neka se nitko, kaže Makrobije, ne čudi što tako često govorimo o smrti ove duše koju ipak nazivamo besmrtnom. Ona takvom smrću nije ni uništena ni poništena, već samo privremeno oslabljena; time ne gubi svoje pravo na besmrtnost jer se nakon oslobođenja od tijela, očišćena od mana i poroka stečenih tijekom te veze, ponovno uspostavlja u svim svojim povlasticama i vraća u blistavo boravište svoje besmrtnosti.

Sve se to podudara s Platonovim učenjem da duša ne može ponovno ući na Nebo dok je kruženja Svemira ne vrate u prvobitno stanje i ne pročiste od posljedica dodira s četirima elementima. Tako su drevna znanja i tajanstveni simboli inicijacije bili povezani s nebom, sferama i zviježđima, a tu vezu mora proučavati svatko tko želi razumjeti antički um, tumačiti alegorije i proniknuti u značenje simbola.

Datum ljetnog solsticija, najduljeg dana u godini, obično je 21. lipnja. U tom se godišnjem dobu očituje sjedinjenje Sunca i Zemlje, koje stvara raznoliki svijet prirode. Sjemenke koje su tijekom zime počivale duboko u tlu ponovno se rađaju kao biljke i cvijeće, uzdižući se prema visinama. Cjelokupna priroda slavi to godišnje kozmičko sjedinjenje. I mi se kao slobodni zidari možemo radovati jer smo stigli do kraja jednoga od naših godišnjih ciklusa između dvaju Ivanjskih blagdana. Na ljetni solsticij valja se otvoriti izvorima života – otvoriti se kozmosu.

U masonskome kalendaru Ivanje (sv. Ivan Krstitelj) slavi se u skladu s kršćanskim kalendarom 24. lipnja. Sveti Ivan bio je poznat kao prorok i pustinjak, ali i kao izniman govornik. Odjeven u životinjske kože i hraneći se plodovima pustinje, bio je upečatljiva i neobična pojava. No, umjesto veličanja vlastite ličnosti, sveti se Ivan podredio višem pozivu. Njegov se put očituje kroz samoprijegor i nesebično služenje.

Upravo se tako može razumjeti i kretanje ljetnoga Sunca: kako vanjsko svjetlo nakon solsticija počinje opadati dok se pripremamo za zimski solsticij, tako naše unutarnje svjetlo mora jačati. Ljetno Sunce, vanjsko svjetlo koje donosi kozmičku jasnoću i toplinu, valja ponotriti kako bi čovjek mogao svijetliti iznutra. Kao slobodni zidari razumijemo da svjetlo sja iznutra i da se očituje kroz naša djela.

Prolazeći kroz srce ljeta, pravi odgovor na izazov ovoga razdoblja može glasiti: „Moj mali, suviše ljudski ego mora se smanjiti kako bi Veliki Arhitekt Svemira mogao djelovati kroz mene, usklađujući i usmjeravajući moj osobni put i moralnost unutar cjeline postojanja.”

Neka tako bude.

Veliki Majstor Velike Regularne lože Hrvatske, Brat D.